

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1972

İÇİNDEKİLER :

- Ulusal Tiyatronun Oluşumunda Seyirlik Köylü Oyunları . . . Ergün SAR
Fırat Suyunun Şifa Vericiliği Doç. Dr. Zeki BAŞAF
Eğin'de Yas Çağırma Mehmet Hilmi GÜR
Erzurum Bilmeceleri Halil YILMAZ
Milli Folklor Enstitüsü Müdürü Özbenli Ayrıldı İhsan HİNÇER
Kesici Silâhlarımız ve Geleneklerimiz İ. Hakkı SOYYANMAZ
Anadolu Folklorunda Şamanizm . . . Dr. W. CREMERS — Selmin HİNÇER
Bozkar İlçesinde Beşik Kertme Ahmet PETEKÇİ
Posof'ta Evlenme ve Sünnet Düğünü Gelenekleri Gülal AYDINOĞLU
Ağaçlara Dair Atasözleri ve Deyimler (7) Azmi GÜLEC
Napolyon'un Mısır'ı İsgali ve İki Destan M. Sabri KOZ
Halk İçin Kitaplar Dizisi — Türkiye'de Belirli Günler Takvimi . . . T.F.A.
Âşık Dertli'nin Yayınlanmamış Şiirleri Mahmut İŞİTMAN
Bir Kelkit Masalı : Bahktan Çıkan Kutu Dr. Saim SAKAOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 271

KURUŞ: 250

XIV. CİLT BAŞI SAYISI

BİR DEFA ÇIKAR I

milyon üstüne milyon

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 21494/60721 — 12)

TÜRK FOLKLO ARASTIRMALARI

ŞUBAT 1972

İÇİNDEKİLER :

- Ulusal Tiyatronun Oluşumunda Seyirlik Köylü Oyunları . . . Ergün SARI
Fırat Suyunun Sıfa Vericiliği . . . Doç. Dr. Zeki BAŞAR
Eğin'de Yaş Çağırarak . . . Mehmet Hilmi GÜRAN
Erzurum Bilmeceleeri . . . Halil YILMAZ
Milli Folklor Enstitüsü Müdürü Özbenli Ayrıldı . . . İhsan HINÇER
Kesici Silâhlarımız ve Geleneklerimiz . . . İ. Hakkı SOYYANMAZ
Anadolu Folklorunda Şamanizm . . . Dr. W. CREMERS — Selmin HINÇER
Bozkar İlçesinde Beşik Kertme . . . Ahmet PETEKÇİ
Posof'ta Evlenme ve Sunnet Düğünü Gelenekleri . . . Güllali AYDINOĞLU
Ağaçlara Dair Atasözleri ve Deyimler (7) . . . Azmi GÜLEÇ
Napolyon'un Mısır'ı İşgalı ve İki Destan . . . M. Sabri KOZ
Halk İçin Kitaplar Dizisi — Türkiye'de Belirli Günler Takvimi . . T.F.A.
Âşık Dertli'nin Yayınlanmamış Şiirleri . . . Mahmut İŞITMAN
Bir Kelkit Masalı : Bahktan Çıkan Kutu . . . Dr. Saim SAKAOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 271

KURUŞ : 250

XIV. CİLT BAŞI SAYISI

yun.
tı değı.
Gelenc.
bugün için -
dan - eski nit
yitirdikleri bir
bundan elli sene
seslenen ve o dön
bir eleştiriden geçir
yirciyi etkileyici öğel
yüzyılın değışen sosyo-ekonomik ve politik koşullarının belirle
yircisine - bu oyuncu okuma
yen bir köylü de olsa - hiçbir
mekte. Bu durum, bu oyunların günü-
neden olmuştur. Bu ulusal
r açısından taşıdığı önem
câk kadar açıktır.
ulusal tiyatro - yerel değerler ilişkisine
gelince, bu ilk bakışta daha karmaşık ve

ddetli
aş
grılarına
arşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
matizma ağrılarını teskin eder
ON, bayanların muayene zamanı
ki sancılarında faydalıdır
ON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 13)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 170 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 14)

60721 — 12)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 271

ŞUBAT 1972

YIL : 23 — CİLT : 14

ULUSAL TİYATRONUN OLUŞUMUNDA

Seyirlik Köylü Oyunlarının Yeri ve Önemi

Yazan : Ergün SARI

Geleneksel köy yaşamını süsleyen, ancak ekonomik gelişimin yol açtığı yapısal değişimlerin ayıkladığı eğlenti türlerinin en önemlilerinden birisi de, kuşkusuz, "seyirlik oyunlar"dır. İnkellerin bolluk törenlerinden çıkan (1) ve zamanla köylü yaşamında farklılaşmalarla gelişen bu oyunlar "metinsiz, sahnesiz, halk beğenisinden doğma oyunlardır" (2). Genellikle açık alanlarda oynanan, buna karşın kapalı yerlerde de oynanan (köy odalarında, düğün zamanlarında evlerde.. v.s.) türlerine rastlanan ve konularını daha ziyade köy ve köylü yaşamından; insan doğa mücadelesinden (ürretsel çabalarından), insan - insan ve sosyal çevre - insan ilişkilerinden alan bu oyunların "metinsiz olmaları, onlara, seyirciye göre değişme olanağını sağlar" (3). Ülkemizdeki folklorik öğeler içerisinde en çok varyanta sahip olan kümenin "seyirlik oyunlar" olması, bence, bu açıdan bir raslantı değildir (4).

Geleneksel "seyirlik köylü oyunlarının" bugün için - değişen sosyal koşullar açısından - eski niteliklerini ve etkinme güçlerini yitirdikleri bir gerçektir. Gerçekten de bundan elli sene öncesinin sosyal insanına seslenen ve o dönemin yaşam koşullarını bir eleştiriden geçiren bu oyunlardaki seyirciyi etkileyici öğelerin pek çoğu 20. yüzyılın değişen sosyo-ekonomik ve sosyopolitik koşullarının belirlediği günümüz seyircisine - bu oyuncu okuma yazma bilmeyen bir köylü de olsa - hiçbir şey diyememektedir. Bu durum, bu oyunların günü-

müzde de aynen uygulanmasının (fantazik halk tiyatroculuğunun) tutarsızlığını ortaya koymakta ve bir ölçüde de - önce köylü yaşamındaki yerinin iğretileşmesiyle onları ayıklamaktadır. Böyle, değişen koşulların kendiliğinden tasfiye ettiği, bir tür üzerinde durumuz acaba bir çöplükte eşinmek demek değil midir? Bu sorunun cevabı tiyatro - yerel değerler ve genel anlamda tiyatro ile seyirci ilişkilerinde yatmaktadır.

Önce ikinci noktadan, tiyatro - seyirci ilişkilerinden girelim konuya. Tiyatronun ilk maddesi tabiatı gereği seyircidir. Seyircisi olmayan bir tiyatro düşünmek imkânsızdır. Bu açıdan, kültür çabalarının da bir ticaret meta'ı durumuna geldiği günümüzde, kazanç gayesi ile sergilenen oyunların, oyunu seyretme olanaklarına sahip kişilerin beğenilerine seslenmesinin zorunluluğu doğal oluyor. Bu durum, bizde, "gişe tiyatroculuğu" diye isimlendirebileceğimiz ve yabancı ulusların değer sistemlerini yansıtan, bir ölçüde onların propagandaçılığını yapan, onların (yani batının) "...çoktan şehirleşmiş ve dejenere olmuş kültürünü" (5) kendi ulusal değer sistemimizin çökmesi doğrultusunda - bilerek ya da bilmeyerek - tiyatro aracılığıyla kullanma durumuna düşüren bir anlayışın doğmasına neden olmuştur. Bu durumun ulusal kültür açısından taşıdığı önem ise tartışılmayacak kadar açıktır.

Ulusal tiyatro - yerel değerler ilişkisine gelince, bu ilk bakışta daha karmaşık ve

çok yönlü çözümlenmeye muhtaç olan bir sorundur. Ancak bu konuda, en özet bir biçimde bir şeyler söylemek gerekirse, söylenebilecek ilk şey, bence, tiyatronun bir ulus ve o ulusun temelini oluşturan halk açısından taşıdığı önem, kozmopolit kültüre karşı toplum olarak ulusal bir kültürle karşı çıkma uğraşısı içerisinde taşıdığı önemin açıklanması doğrultusunda olacaktır. En genel plânda kitlelere bilinç, kültür götürme araçlarından birisi olan tiyatronun ulusal birlik ve beraberliğin oluşumundaki önemiye, yine tartışma götürmez bir açıklıktadır. Çünkü ulusal kültür gibi ulusal bir tiyatro anlayışı da ulusal gerçeklerden, ulusal değerler sisteminden, kısacası ulusun sosyal gerçekliğinden doğabilir ancak.

Bütün bunlar gösteriyor ki, geleneksel köylü oyunları ile ilgilenme, yeni sosyal koşulların ayıkladığı bir çöplükte (!) eşimekten daha öte bir anlam taşımaktadır. Birincisi köylü oyunlarının yazılı ve sahneli olmayışının onlara sağladığı esneklik, oynayan kişinin yetenekleri ölçüsünde oyunun çevreyle uyuşmasını sağlamaktadır. Bu durum bizde yöresel farklılıkları dikkate almadan genel bir uygulamaya giren - kültürel, sosyal v.s. - tiyatro anlayışının sürüklendiği açmaz için yeni bir çıkış yolu olabilir. İkincisi bu oyunların seyirciye seslenme güçleri ve taşıdıkları yersel motifler tüm ulusumuza seslenen ulusal bir tiyatronun oluşumunda sağlam bir temel taşı olabilir ve de olmalıdır da.

Ancak tüm bunlar, bu oyunların, onların ayıklanış nedenlerinin ışığı altında bir eleştiriye geçirilip çağdaş bir düşünceyle yeniden yorumlanmasıyla sağlanabilir. Yoksa yapılacak tüm çabalar boşlukta sallanmaya mahkumdur.

(1) Metin And, Anadolu'da Köylü Seyirlik Oyunları (V), TFA, Sayı: 237, Sahife: 5268.

(2) Necdet Atabarut, Geleneksel Türk Tiyatrosu'nun Çağdaş Ulusal Tiyatroya Etkisi, FOLKLORA DOĞRU, Sayı: 6, sayfa: 13.

(3) Necdet Atabarut, agy, Sayfa: 14.

(4) Varyantların oluşumu konusunda bkz. Ayhan Doğanç, Folklor "Fakeler" ve "Poplore", FOLKLOR, Sayı 2, Sayfa: 17.

(5) İhsan Hünçer, Folklor Yayınları Hakkında FOLKLOR, Sayı: 2, Sayfa: 3.

Bize gelen KİTAPLAR

● Milli Folklor Enstitüsü Müdürlüğü : *"Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası"*, Cilt I. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Folklor Enstitüsü Yayınları : 5. Cahit Öztelli ve Âdil Özder tarafından hazırlanmış, daha sonra Gürbüz Erginer, İsmail Öztürk ve Zümrüt Erk tarafından ekler yapılmış, Müjgân Cunbur'un kontrolünden geçmiştir. Baskısı 1971 Kasım ayında başlamış, Ocak 1972 de sona ermiş ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınevlerinde satışa çıkarılmıştır. 1928-1970 arasında yayınlanan folklor ve etnografya ile ilgili kitaplar ve dergilerde çıkan yazılar bibliyografyası, 23x16 Cm. boyunda, 522 sayfa, 25 lira.

● Eflâton Cem GÜNEY : *Folklor ve Halk Edebiyatı*. Özellikleri, sözlü gelenekleri ve yazılı örnekleri. Milli Destanlar, Halk Hikâyeleri, Masallar, Efsaneler, Fıkralar, Bilmeceler, Atasözleri, Deyimler, Mâniler, Türküler, Halk Edebiyatı, Halk Şiirlerinden Örnekler. Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, No. 4809. 20x14 boyunda, 310 sayfa, 12,5 lira.

● Prof. Dr. Sedat Veyis ÖRNEK : *"Anadolu Folklorunda Ölüm"*. Ölüm öncesi, Ölüm sırası, Ölüm sonrası, Ölünün belli günleri, Ölenin geride bıraktığı giyim ve eşyasıyla ilgili işlemler, Yas, Ölüm yemeği, Başsağlığı dileme ve avutucu sözler, Ölümle ilgili atasözleri, deyimler, ilençler, destanlar, ağıtlar, Sonuç, Kaynak kişiler, Yer adları listesi, Soru listesi, Resimler, Bibliyografya. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları: 218. 22x15 boyunda, 150 sayfa, 17,5 lira.

● Yaşar NABİ : *"Yıllar Boyunca Edebiyat Dünyamız"*. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 205. 17 x 12 boyunda, 224 sayfa, 6 lira.

● Yekta ATAMAN (Hazırlayan ve çeviren) : *"İskandinav Hikâyeleri Antalojisi"*. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 206. 17 x 12 boyunda, 160 sayfa, 6 lira.

Araştırmalar :

Fırat Suyunun Şifa Vericiliği

Yazan : Doç. Dr. Zeki BAŞAR
Atatürk Un. Tıp Fak. Öğretim Üyesi

Nil Vadisi, Dicle - Fırat arası, genellikle Akdeniz havzası eski medeniyetin olduğu kadar, eski tababetin de yatağı sayılıyorlar.

Dicle - Fırat arasında yani Mezopotamya'da beliren ilk medeniyet sümerlere ait olduğu gibi, burada bilinen ilk tababet te yine onlara ait olmak lâzımgelir.

Sümerlerin kendi dönemlerinde "Guba" adındaki tıp tanrılarına mabette, yılbaşı gibi belli günlerde kablur "altın!" dolusu ilaçlar sunmak âdetini uygulamaları ve böyle yapmakla da birçok hastalıkları önleyeceklerine inanmaları tıbbi folklor bakımından ilgi çekicidir.

Kablur yahut taslar dolusu sunulan ilaçlar karışımının ana maddesi, hiç şüphesiz ki şudur. Suyun Fırat'tan veya ayakları Fırat'a kavuşan kaynaklardan alınmış olması düşünülebilir.

Sümerlerin folklor kalıntılarına veya benzerlerine bu günkü Anadolu'da ve hatta Erzurum'da raslanılmaktadır. Değindiğimiz şekilde benzerlik gösterildiği bir gerçek olmakla beraber, yukarıda anlattığımız uygulamalarla, mahalli halkımızın bildireceğimiz inanç ve uygulamaları arasında kesin bir bağlantı kurmak istediğimiz sanılmamalıdır.

Fırat suyunun şifa verici hassası bulunduğu inanılmamasın çok eskilere, tarihin derinliğine doğru uzayıp gittiği görülüyor. Eskiliği muhakkak olan bu inanç Selçuklular döneminde dahi önemini muhafaza etmiş olmalıdır ki, verem hastalığına yakalanmış olan 1. Keykâvus'a bu sudan içmesi tavsiye olunmuştur. Tavsiyenin yerine getirilmesi yolunda Keykâvus hava değişimi yapmak üzere Suşehrîne (Sivas'ın ilçesi) getiriliyor. Fırat'tan daha doğrusu Fırat'ın o yere yakın olan bir kolundan alınıp, kablurın elden ele verilmesi suretiyle taşınmış olan sudan belki de taslar dolusu içiriliyor, öyle tahmin olunuyor ki hastalığı pek çok ilerlemiş olduğu için 1. Keykâvus bu hava değişiminden ve aynı zamanda fazlasıyla önem verildiği muhakkak olan genel bakımdan yararlanamıyarak çok

geçmeden Tanrının rahmetine kavuşmuş oluyor. O tarihlerde Sivas'ta yapılmakta olan (1210 - 1216) Dürüşşifa'ya defnolunuyor. (1).

Bu kabil inançlara baş vurmakla beraber, Selçukluların tababete önem vermedikleri ve tatbikatına rağbet göstermedikleri düşünülmemelidir. Tersine olarak tababete fazlasıyla yer ve değer verdikleri, büyük eserler bırakmış olmalarında ve seçkin hekimler yetiştirmelerinden anlaşılıyor. Böyle olmasa idi, Keykâvus ve kardeşi Alaaddin Keykubat'ın hastalıklarını tedavi etmek üzere Musul'dan ünlü hekim Şemsüddin İbni Hiblil Musulî hiç davet edilmiş olur muydu? (2).

Biz, Fırat suyunun şifa vericiliğine inanılması konusunu, Sayın Hocamız Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in 1. VII. 1966 günlü mektupları üzerine incelemeye ve sorup soruşturmaya başlamış bulunuyoruz.

Keykâvus'un bile, tedavisi yolunda büyük bir inanç ve ümitle içtiği Fırat suyunun "Şifa vericiliği" acaba nereden gelmiş, halkımız arasına nasıl yayılmış ve zamanımıza kadar uygulama alanı bulması ne suretle olmuştur ?

Fırat'ın ana kaynağı, Erzurum'un 30 Km. kadar uzağına ve Kuzeyine düşen, yükseklikleri 3000 m. yi bulan Dumlu dağları üzerinde ve Akdağ, Güngörmez ve Kırkgöze köyleri sınırları arasındadır.

Halk arasında sürüp gelen inanca dayanılarak verilen bilgiye göre, çok hem pek çok eski zamanlarda bir ulu kişi varmış. Dumlu Baba adını taşıyan bu ulu kişi, tarihçi Abdurrahim Şerif Baygu'ya göre, Türk soyundan gelme evliyalardan birisidir ki, M. IX. yüzyılda Maveraünnehirden göç edip gelenler arasında bulunmuştur. Az da olsa, günümüzde dahi ziyaret edilen o yere konaklamış ve adını vermiştir.

Göçler konakladıktan sonra şurada, burada su aramaya çıkan Dumlu Baba bir gözenin başına gelmiş, gözeyi kaynar durumda bulmayınca elindeki bakracı yukarı kaldırıp göğe doğru tuttuğunda, su ile dol-

duğunu görmüş. Bu inancı taşıyan halkımız derinliği çok az olan, 25 - 30 m' lik küçük bir göl veya havuz halinde bulunduğu halde, kaynağı, yani kumlar arasından çıktığı gerçekten fark edilmeyen Dumlu göze si suyunun, seher vakti fakat görülemez bir şekilde direklemesine göklerden indiğini söylüyorlar.

Dağların üstündeki bir düzlükte ve de ğindığımız büyüklükte bir göl halinde bulunan Dumlu Baba gözesinin kaynağı nerede ise, gerçekten fark edilmiyor ama ayağının aşikâr suretle aktığı, içinde hayvansal ve bitkisel yaratıkların bulunmadığı pekala görülüyor (3).

Düzlükteki göze yakınlarında kitabesiz, moloz taşlarla çevrilmiş 10 - 15 kadar mezar görülüyor. Hiç birisinin tarihi bir önem ve özellik taşıdığı tesbit olunamıyor (4). Nasıl ki halkımız da bu mezarlara değil, daha çok suya inanmış ve saygı duymuş bulunuyorlar.

Yine halkımızın sürüp gelen ve pek eski olan inançlarına göre, özellikle ilkbahar mevsiminde Dumlu Baba'nın, kaynak ve ayağından doğan Fırat (Karasu)'da kimler yıkanır, bütün hastalıklardan arınmış, kurtulmuş ve korunmuş olurlarmış.

Ayrıca, Dumlu Baba'nın kaynağına girip "Yasin'i Şerif"i yedi defa tekrarlayacak kadar kaynağın iç çevresinde dolaşabilenlerin (dayanılmıyacak derecede soğuktur) bütün dileklerinin yerlerini bulacağına inanılıyor. Bu şekilde çeşitli hastalıklara yakalananlara ve dilek sahiplerinden başka doğurmayan kadınların da Dumlu Baba'yı ziyaret ederek suyunu içtikleri, kaynak ve ya ayağında yıkandıkları tesbit olunuyor.

A. Ş. Baygu, geliş yıllarını bildirmedikleri Krizim adlı bir ingiliz gezginine atfen şunları yazıyor: "Erzurum ve ova köyleri, Fırat'ın kaynağına eski Türkler'in verdikleri manevi kıymeti muhafaza etmektedirler. Temmuz, Ağustos aylarında gelen yüzlerce halk ziyaretçisi eski bir âdeta ihya ediyorlar. Kaynağa dilek için çakıl taşları atıp ayağında kurban kesiyorlar".

Fırat'ın ana kolu olan Karasu'ya yakın bulunan bazı köylerin halkının da kargin zamanları (İlkbahar'da karların erimesi ile suların çoğaldığı zaman) bu suda yıkanmakla hastalanmayacakları inancını taşıdıkları ve inançlarına göre uygulamalar

yaptıkları öğreniliyor.

Ünlü gezginimiz Evliya Çelebi ise, bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyorlar (5).

"Dokuz saatte Dumlu Sultan Menziline vardık. Eshabi Güzin'den ulu bir Sultan olup kubbesinde metfundur. Asitanesi âzîm ziyaretgâhtır. Yalnız gûhu bülendi vardır. Fırat nehrinin menbaı olan gar-ı âzîm bu dağdadır. Hz. Risaletten sonra bu nehre Cenabı İzzet'in nazarları taallük etmiştir."

Sonra Dumlu Sultan'ın Kayser'den aldığı bir yer olan burada ikamet ettiklerini, köyün 200 hane olduğunu, camii ve zaviyesi bulunduğunu bildiriyorlar.

1967 den beri sürdürdüğümüz tıbbi ve mistik folklor araştırmalarımızı yaparken Dumlu dağlarına da çıkmış, halkımızın Dumlu Baba diye adlandırdıkları Fırat'ın kaynağının yanbaşına gitmiştik. O yerde, ne eşığı büyük ziyaret yeri olan bir kubbe ye, ne yüce yalçın bir dağa, ne Fırat nehrine kaynak veren büyük bir mağraya ve ne de bir köye rastlamıştık.

Aradan yüzyıllar geçmiş, depremler olmuş, seller gitmiş, savaşlar yapılmış olduğundan elbette ki Evliya Çelebi'nin görüp yazdıklarını yerli yerinde bulmuş olamazdık. Rahmetli Tarihçi A. Ş. Baygu "Erzurum Tarihi" adlı eserinde (S. 8) büyük gezginimizin yukardaki sözlerini tekrarlayarak, bu dağda işaret edilen "Dumlu Köyü yoktur, Harabesi vardır", diyorlar. Kendilerinden kırk yıl gibi kısa bir zaman sonra gittiğimiz o dağda, adı geçen köyün harabesine bile raslıyamadık.

(1) Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Selçuk Tababeti Tarihi S. 56.

(2) Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Selçuk Tababeti Tarihi S. 90.

(3) Küçük bir göl durumunda olan kaynağın ayağı aşâğılarda Güngörmez suyu adını alıyor. Daha sonra aldığı yan sularla Fırat'ın asıl kolu olan Karasu'yu yapmış oluyor.

(4) Mezarların, yazın sürülerini çoklukla buralardaki yaylatan çobanlara, ziyaret maksadı veya başka suretlerle gelmiş olup ta herhangi bir sebeple ölmüş bulunan kimselere ait olduğu sanılıyor.

(5) Abdurrahim Şerif Baygu, Erzurum Tarihi S. 7, Evliya Çelebi C. I. S. 342.

Deyişler, Maniler, Ağıtlar :

Eğ'in'de Yas Çağırarak

Yazan : Mehmet Hilmi GÜR

Yas çağırarak, ağıt deyiş anlamına gelir. Eğ'in'in halay oyun havaları ile elagözlü, maya ve türkülerini yakan nine ve dedelerimiz, ağıt ve deyişlerini de aynı kudrette ve belki de daha dokunaklı olarak, en katı yürekli bile hıçkırık hıçkırık ağlatacak kadar kudrette dile getirmiş, bu dörtlükleri torunlarına miras bırakmış bulunmaktadırlar.

Bu ağıtlar, kim olursa olsun yerine göre ölenlerin yakınları tarafından, anası, babası, karısı, kardeşi, çocukları veya akrabaları adına bilhassa sesi güzel olanlar tarafından söylenir.

Bu yürekten kopan ağıtlardan birkaç örnek veriyoruz :

Anasının Ağzından :
Akşam oldu gün aşı,
Erken düştük telaşa.
Ecel biraz aman ver.
Yavrularım kavuşa.

Kar yağar burun burun,
Durun, ağalar durun.
Yavrumu bana verin,
Yedi yerimden vurun.

Mezarlıkta gül bitti,
Üstünde bülbül öttü.
O gül orada yoktu,
Benim bağrımdan gitti.

Şu bağın baranları,
N'oldu suvaranları.
Bölük bölük geçiyor,
Oğlumun yâranları.

Bacısının Ağzından :
Bağımızda merdiven,
Altına koydum divan.
Ağabeyim gelmezse,
O zaman edem şivan.

Belki de uykudadır,
Ölmesinler boyunu.
Bu kahır kuldân değil.
Azrailin oyunu.

Mezarlık köşelidir,
Sal ile döşelidir.
Kardaşımın mezarı,
Üstü menekselidir.

Eşinin Ağzından :

Behçalar barsız olmaz,
Ayvalar narsız olmaz.
Nere koydun gidersin,
Bu evler sensiz olmaz!

Evim kaldı sıvasız,
Ölüm geldi zamansız.
Azrail gel aman ver.
Yavrum kalır babasız.

Sabahın seher vakti,
Ateşin beni yaktı.
Nere koydun gidersin,
Çağımın iyi vakti.

Sarı pabuç tabanı,
Sen bilmezdin yabanı.
Nere koydun gidersin,
Yetimlerin Çobanı.

Kardeşinin Ağzından :

Kardaş kürkün ikidir,
Samar ile tilkidir.
Kardaş ayrılman senden,
Kardaş baba mülkidir.

Karşıda nar ağacı,
Narı kendinden acı.
Hem söyler, hem ağlarım,
Dinleyin kardaş, bacı.

Kaşların karasına,
Gül korum arasına.
Seni merhem eylerim,
Sinemin yarasına.

Çocuğumun Ağzından :

Gitme gel kerem eyle,
Parmacağın kalem eyle.
Dedem karşı gelecek,
Bizlerden selâm eyle.

Karşıda kar taneler,
Oturmuş, nar taneler.
Herkese yazık amma,
Ölmesin birtaneler.

Bahçadaki kuşa bak,
Kanatları muşabak.
Herkese yaz geliyor,
Bize gelen kısa bak.

Ölenin Ağzından :
Ay doğdu ortalandı,
Gün doğdu halkalandı.
Dostlar imdad eyleyin.
Üzerim tahtalandı.

Kabrime gelin gidin,
Etrafına gül dikin.
Yetim yavrularıma,
Gülden armağan edin.

Avluya çektim kır at,
Önüne koydum yem, ot.
El çektim gidiyorum,
Çocuklarım emanet.

Yakınlarının Ağzından :
Gaflet aralar beni,
Basar karalar beni.
Akşam olur gelmezsen,
Derdim yaralar beni.

Akşam arada kaldı,
Fıtıl yarıda kaldı.
Şu benim arslan komşum,
Acep nerede kaldı.

Kayalardan gün gitti.
Canım elden tüm gitti.
Canımı ben yitirdim,
Soya sopa ün gitti.

Dertliler yarahlılar,
Bilmezem nereliler,
Dertsizler ağlamasın,
Ağlasın yarahlılar.

Karşıda nar ağacı,
Narı kendinden acı,
Hem söyler, hem ağlarım,
Dinleyin kardaş, bacı.

Karşıda koyun, kuzu,
İçimde acı, sızı.

Erzurum Bilmeceleri

Derleyen : Halil YILMAZ

Lüleburgaz'da yeni kurulan bir inşaat şantiyesinde işçilerle tanışmak için yanlarına gittim. Aralarında şöyle bir konuşma geçiyordu :

- Ekmeğ.
- Ekmeğe de lağzım!
- Su.
- Suyu da lağzım!

Selâm verip yanlarına yaklaştım ve tartışmalarının sebebinin sorduğum zaman;

— Kardeş, dediler, biz Erzurum'luyuz, kendi aramızda Erzurum bilmeceleri sorarak boş zamanlarımızı değerlendiriyoruz.

— Peki Erzurum bilmecelerini Türk Folklor Araştırmaları'nda yayınlamak için bana yardım eder misiniz. dedim. İçlerinden isminin Mustafa Haçer (53) olduğunu öğrendiğim bir işçi, bana "peki", dedi. Size Erzurum'da daha çocukluğum zamanında duyduğum bilmeceleri yazdırayım.

- 1 — Her şeye lağzım.
- 2 — Fil filli, dibi kıllı.
- 3 — Ahır altında, zembil sapında, 12 yıldız bir ayın altında.

4 — Hay hu durmuş hu durmuş, ambar altı su durmuş, açın sizin kıllıyı, gelsin bizi kim durmuş.

5 — Akşam namazı dar namaz, cahil bundan anlamaz. Yedi sene ibadet etti, kim kıldı bunda namaz ?

6 — Benim bir devem var idi, ağıdı, za-yıf idi. Fakat yağdan öldü. Ne yerde ne gökte öldü, sabaha bir saat kala akşamdan öldü.

7 — Üçü üçün çağıdır, üçü cennet bağdır, üçü döner düşürür, üçü vurur dağıtır.

8 — Ayetlerde mimsiz, hayvanlarda dil-siz. bitkilerde yapraksız.

9 — Altın araba, gümüş teker, ayva şeker, lokum döker.

10 — Başı yeşil içi kızıl laleler, akıllılar arıyorlar da buluyorlar, akılsızlar mat olu-

yorlar kalıyorlar.

11 — Yapan satar, alan kullanmaz, kul-lanan bilmez.

12 — Hacılar haca gider, gece gider gece gider, bir yumurtanın içinde kırk cüce gi-der.

13 — Dört laf, bir küp. eğri köken, yum-ru top!

14 — Davuğun yemediği hangisi.

15 — Eşeğin yemediği hangisi.

16 — Üstü çayır, biçirim; altı çeşme içerim.

17 — Bir küçücük fil taşı, dolaşır dağı taşı.

18 — Kollu kaşık, duvara yapışık.

19 — Dedem deve, girmez eve, kes boy-nunu, girsin eve.

20 — El kani yaprak, hazreti toprak, ya bunu bileceksin ya da öleceksin.

21 — Dağdan gelir dak gibi, koliarı bu-dak gibi. eğilir su içmeye bağırır oğlak gibi.

BİLMECELERİN CEVAPLARI

- 1 — Ad.
- 2 — İğ (Yün örmek için).
- 3 — Nal mahu.
- 4 — Tıraş makinesi,
- 5 — Yunus Aleyhisselâm.
- 6 — Zayıf bir deve, yağ taşıırken, köprü üstünde Sabah köyüne bir saat kala akşam namazında ölüyor.
- 7 — Mart, Nisan, Mayıs — Haziran, Temmuz, Ağustos — Eylül, Ekim, Kasım — Aralık, Ocak, Şubat.
- 8 — İnaateyna suresi, balık, mantar.
- 9 — Gökçüzü, Ay, Güneş, Yıldızlar.
- 10 — Karpuz. 11 — Mezar taşı. 12 — Nar. 13 — Deve. 14 — Tuz.
- 15 — Kırış (Erzurum dolaylarında yeti-şen bir bitki).
- 16 — Koyun. 17 — Göz. 18 — Kulak.
- 19 — Şemsiye. 20 — Kına. 21 — Kağm.

Şurda bir yiğit ölmüş,
Ne oğlu var, ne kızı.

Hozakburun nohodu
Kefeni kim dokudu.
Kimsen yok ki burada,
Mezarına kim koydu.

Yol üstünde siniler,
Dertli olan iniler.
Sürüye kurt girince,
Rast gelirmiş iyiler.

Sandığına uğra bak,
Şallarımı doğra bak,

Hizmet komşuya kaldı,
Helvasını kotarak.
Ölümü beklenenler için :
Teneşir tahtı idi,
Kibiri, yaktı idi.
Yana yana ağlama.
Ölecek vakti idi,

Özbenli, Çalışmaya Fırsat Bulamadan Ayrıldı

Yazan : İhsan HINÇER

Özbenli, Azize Tözem'le Foto Cevat'ta dekor önünde elinde sazı poz verirken. Yıl: 1951

1970 Mayıs'ında, Millî Folklor Enstitüsü'nün kuruluşunu takiben Müdürlüğe atanan Cahit Öztelli, görevinden ayrılmış, yerine Avni Özbenli getirilmişti. Enstitü, Cahit Öztelli zamanında 1966 ilâ 1970 tarihleri arasında 4 yıl içinde 6 kitap yayınlamış, 6 kitabı da yayıma hazır duruma getirmişti. Bu süre içinde Öztelli 2 seminer düzenlemiş, 8 bilim adamına folklor derlemeleri için imkân hazırlamış, derleme için her türlü mekanik malzemeyi, teypler, sinema alma ve gösterme makinelerini temin etmişti. Bu arada 3 bin öğretmen ve aydını derlemeci üye olarak kaydetmiş, bunlara derleme anketleri göndererek 15 bin kadar derleme malzemesi toplamış, bunların 5 bin kadarını daktilo ettirerek arşivlemişti. Bütün bu yoğun çalışma sırasında en mühimi, 10 - 15 yılda kurulabilecek bir Folklor Kitaplığı kurmuş, Cumhuriyet'ten bu yana yayımlanan folklorla ilgili eserlerin hemen hemen %90'ını toplamış, onları ciltletmiş, faydalanmağa sunmuştu.

Ayrıca iki yüz halk dansını filme almış, bunlar çoğaltılarak vilâyetlere dağı-

tlmıştır. Bütün okullarda gösterilmektedir. Bunun yanında bin kadar halk kıyafeti silaytlara aldırılmıştır. Bunlar yurdumuzda ilk defa yapılan çalışmalardır.

Cahit Öztelli'nin büyük girişimlerinden biri ve en önemlisi bir folklor enstitüsü binası yaptırmak işi idi. Bunun için Devlet Plânlama Kurulu ile anlaşmış, ilk yıl bütçeye arsa için iki yüz bin lira koydurmuştu. Öztelli, iş başında kaldığı sürede Enstitü yalnız son yıl bütçeye girebilmiş, yaptıkları, daha çok kişisel çabası ile meydana gelmiştir.

Avni Özbenli de bu çalışmayı sürdürmek ülküsü ile işe başlamış, kendi ifadesine göre "İlk elden" yapacağı derleme ile bir dergi çıkarma teşebbüsüne geçmiştir. Bu amaçla önce Öztelli zamanındaki uzman ve personel kadrosunu değiştirmiştir. İlk elden derleme yapabilmek için bir hizmet otomobili almak ilk hedefini teşkil etmiştir. Mayıs 1970 ile Kasım 1971 arasında iş başında kaldığı 1,5 yıllık zaman zarfında daha hizmet otomobili alınmadan ilk iş olarak aylarca önce şoförünü tayin ettirmiş-

tir. Şoför hizmet görmeden ve otomobil alınmadan maaşını almıştır. Bu tayini takiben yakın bir akrabasını Müdür Muaviniğine atamış, yıllardan beri Halk Elishleri ve Oyunları alanında çalışan ve eser veren Şerif Baykurt'u da Müdür Muaviniğinden aldırarak Enstitü'den uzaklaştırmıştır. Ömründe folklorla o güne kadar türkü ve bağlama sahasında ilişkisi olan, konuyu inceledikçe geniş bir bilim hazinesi içine girdiğini gören Özbenli, 1971 yılında nihayet arzu ettiği otomobile kavuşmuş, ama, onunla sadece evine gidip gelme imkânı bulabilmiştir.

Özbenli'nin "ilk elden" yapmak istediği derleme, dünyanın hiç bir yerinde yapılmamıştır. Hiç bir folklorcu da bu derleme metoduna itibar etmemiştir. Zira resmi arabaya ile, ateş almaya gider gibi, kravatlı, boyalı iskarpinli köylere, kasabalara gidecek bir heyetin ne kadar "folklor derlemesi" yapabileceği aşikârdır. Bu gülünç ve sakat tutum, kendi kendimizi aldatmaktan başka bir netice vermez. Halkın içinde yaşamadan, onunla gelenekler ve kader birliği yaparak günlerce, hatta aylarca ve yıllarca yaşamadan, soru - cevapla folklor derlemesi yapılamayacağı tabiidir. Ne yazık ki, Özbenli bu basit hakikati bile takdir edememiştir. Emirle, soruyla folklor materyali toplayacağını, halkın yaşantısı içine girerek, çehiz sandıklarını açtırabileceğini, gelenek ve göreneklerini ve yeri gelmemiş bir saat ve ortamda masal, efsane, ata-

Avni Özbenli dinlenirken

sözleri ve deyimlerin âdeta pişirilmiş, kottarılmış, komprime halinde kendisine sunulabileceğini sanmıştır.

Özbenli, 1950 de İstanbul'da küçük bir arşiv memuru idi. Kendisi yeni hizmete giren İstanbul Radyosunda yüzlerce türkü söyleyen saz çalan kabiliyetler arasında bulunuyor, bu arada sahneye de çıkıyordu. Azize Tözem gibi Radyo Tiyatrosundan türkü okuyuculuğuna geçen sanatkârlara saz çalmak suretiyle eşlik ediyordu. Daha sonra arşiv memurluğundan Milli Eğitim'e geçti, öğretmenlik, müdürlük ve müfettişlik yaptı. Bir ara meslekî bilgisini artırmak üzere Amerika'ya gönderildi. İşte bu durum bize ümit verdi. Dil öğrenecek, belki folklor konusunda bilgisini arttıracak, yöneticilik tarafını geliştirecekti. Milli Folklor Enstitüsü Müdürlüğü'ne atanınca, bütün bunları düşündüğümüz içindir ki, Öztelli'nin başlattığı hızlı çalışmayı sürdürüleceğine inandık. Eski Afyon Milletvekili Osman Attilâ'nın önceki dönemde Meclis'e sunduğu "Milli Folklor Enstitüsü Kuruluş ve Kadro Kanunu" tasarısının kanunlaşması için çaba göstermesini bekledik. Fakat 1,5 yıl boşa gitti. Hiç bir eser veremedi.

Enstitü'den uzaklaştırılan uzmanların yerine Ankara Üniversitesi mezunlarından 3 genç uzman alındı. Bunlar Etnoloji bölümü mezunu oldukları için konularında çalıştılar. Fakat Özbenli ile ahenkli bir çalışma yapamadıklarından bunlardan erkek olanları, İsmail Öztürk ile Gürbüz Erginer ilk fırsatta Vatani Hizmetlerini yapmak için Yedek Subay Okulu'na girerek görevlerinden ayrıldılar. Bayan Zümrüt Ak ise artan bir çaba ile görevine devam etmeye çalışmaktadır.

Halen, Enstitü Müdür Vekilliği yapan Nail Tan, Özbenli'den kalan yepyeni 1971 model pikap-otomobil ile evine gidip gelmektedir. Zümrüt Erk te zaman zaman bu kolaylıktan faydalanmaktadır.

Özbenli'nin amacına uygun çalışma yapamadığı ve hizmet imkânı bulamadığından dolayı ciddi üzülmü. Bütün dileğimiz yeni atanacak Müdür ve personelin, uzman ve hizmetlilerin, bu milletin folklor zenginliğine uyacak şekilde her folklorcuya el uzatması işbirliği içinde faydalı çalışmalarda bulunmasıdır.

Kesici Silâhlarımız ve Geleneklerimiz

Yazan : İ. Hakkı SOYYANMAZ

Şamdan ve Kasatura oyununda. "kasatura kıza verilmez", diye yazdığım için, kesici silâhlarımız ile ilgili geleneklerimize kısaca değinmeyi faydalı buldum.

Hakkın rahmetine kavuşan, yaşlı harp malûlü gaziler ve zamanlarında, kabadayı olarak anılıp, birkaç vilâyette adı geçen silâhşör kahramanların, kesici silâhlarımız hakkında, hikâye ve sohbetleri ile (Onlarca; "El şakası" olarak tabir edilen), bıçaklı olaylar içinde yetiştiğim için, Halk oyunları ve resmi - geçit'lerde, milli giyiniş gösterileri arasında teşhir edilen bıçaklarda, bölgesel giyiniş ve bıçaklar arasında bağdaşma olmadığına tanık olmuştum.

Askerî silâhlarımız olan, meç ve kılıçlarımız dışında kalan, halk silâhı bıçaklarımızda da, bölgesel olarak, konuşma - ağız farkları, türkü yapıları ve giyinişlerde olduğu gibi, zamanlara ve bölgelere göre, yapış şekilleri ve ustalık farkları vardır. Bu arada, fantazi Bursa bıçakları her bölgeye girmiş, mahalli bıçaklar arasında yer almış bulunmaktadır.

1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesi, güzel görünümlü fantazi bıçaklar, Bursa'da, kemirne dönmez, söğüt yaprağı bıçaklar da (Kırkilse) Kırklareli'nde yapıyordu. Balkan Savaşından sonra, göçler ile Doğu Trakya halkının Anadolu'ya göçmesi ile Kırklareli bıçak ustalığı söndü. Bursa bıçakları kullanılmaya başladı. Kuşak saran yaşlı kabadayılar, (t) kabızlı bıçakları bellerine sokmazlardı. Bu olay iki sebepten yapıldı. Birinci sebep, kuşaktan çekerken takılması, diğer sebep te, (t) kabzayı haç, istavroz, kıris, put şekillerine benzetmiş olmalarıdır. Gelenek ve inançlarımızda din etkisi önemli rol oynamış, Türk sanat tarzlarının doğmasına, cami, hamam, ker-vansaray gibi bina çatılarının, dik gelip kıris meydana getirmemesi için, kavisli mimari doğmuştur. Böyle olduğu halde, Avrupa'lara ait olan kavisli araçlar da halk arasında soğuk karşılanmıştır.

Eline asa yerine bir baston alıp, sokağa çıkan, Ulema'dan Kethüzade Arif Efendi'nin başına halk toplanıp; "Elinde Frenk Değneği ne arar?" diye sorduklarında, A-

Balkan Savaşında şehit edilen ressam Hasan Rıza Beyin kendi yaptığı portresi

rif Efendi de: "Ben, O'nu Müslüman yaptım" diyerek, lâtife edip, soruda bulunanları savmışsa da, söylentilerin önüne geçememiştir.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fetihine hazırlanırken, Edirne'de toplanın, Kırklareli'nde de pala, yatağan ve saldırı maların yapılmasına ferman buyurduğunda, üzerlerine, "Fetih Suresi" yazılmasını, Akşemseddin hatırlatmıştı. Bu tip bıçaklar, Arap hançeri = cembeye şekillerinde dönük olmayıp, düz yapıdadırlar.

Cembiye şekli benzeri kesici silâhlarımızın, I. Selim zamanında, Yavuz Sultan Selim'in Acem ve Arap seferlerinden sonra, her bölgenin bıçaklarını yapmakta olan Bursa bıçak ustaları tarafından yapımına başlanmışsa da, yalnız kesici niteliğini taşıdıkları için, halk arasında, Rumeli'de tutulmamışlardır. Cembiye de bölge halk bıçakları arasında girmemiştir.

Haçlılar'ın çelik zırhlı elbiselerini parçalayan gürslerdir. Türk silâhları "Ezici", Arap ve Acem silâhları "Kesici", Hristiyan silâhları da "Delici", niteliktedir.

Anadolu'dan Rumeli'ye geçen İlk Türk Kafilesi ve İstanbul'un fethi tabloları, son altmış yıl içinde çizilen hayali tablolarıdır. Bugün İstanbul'un fetih yıldönümü gösterilerinde kullanılan temsili bıçaklar, IV. Murat Devri yapısını taşıyan, fazla dönük cembeye tarzı niteliğini taşımaktadırlar.

Türkler'in 1353 yılında, Çanakkale Boğazı'ndan, sallarla Rumeli'ye geçişleri tablosunu hayalen canlandıran, Edirne İslâhane Mektebi Müdürü Ressam Hasan Rıza Bey, Zamanın Edirne Belediye Reisi Dilâver Bey ile XIX. Yüzyılın son senelerinde Fransa'ya gittiklerinde Paris Belediye binasının resmini çizmiştir. Fransa dönüşlerinde, İ t a l y a ' y a uğrayıp, Heykel Müzesi'nde M i m a r S i n a n 'ın büstünü görünce, avucunu tükürükleyip, mor kalem ile resmini çizip, Türkiye'ye getiren, vatanperver bir ünlü ressamımızdır. Yine İstanbul kuşatması sırasında, kızaklar ile Halice indirilen gemilerimizi. Bizansa yardım için gelen Ceneviz gemileri ile yapılan Deniz Savaşı'nda Fatih'in denize at sürmesi ile ilgili tabloları Ressam Hasan Rıza Bey'in milli bir aşk ile canlandırdığı hayalin fırça mahsulüdürler.

Ressam, her iki tabloda da, silâhları hayalen çizmiş, bu arada da, dekora uygun olarak, kendi portresini de, akıncılar arasında belirtmiştir. Yakın dostları bunun sebebini sorduklarında; "Akıncılar arasında bulunup, şehit olmak nasibim olmadığı için, hayalimi, hayalleri arasına katmakla, ruhumun ferah bulacağını düşünerek, acizane olarak belirtmekten kendimi alamadım", demiştir. Balkan Harbinde Edirne muhasarasında üstün bir cesaret ve gayretle milli görevini yapmış, şehit olmuştur. Ruhu şad olsun. Bugün isimleri unutulmalar arasındadır.

Kılıç ve meç ismi verilen, askeri silâhlarımız resmi kayıtlara dayanırlar. Kesici yüz yapıları, sap şekilleri, kabza yapıları (t), (s), (u), (ay), (tas), (korkuluklu) ve diğer yapılaş özellikleri taşırlar. Bunlar arasında Avrupa, Acem ve Arap tarzı şekillerinde, Türk yapısı, meç ve kılıçlarımız vardır. Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar, Askeri Okullarda kılıç dersleri önemli derslerin başında yer alıyordu. Trakya Kuva'yı Millîye Cephesi Kumandanı Sayın Fuat Bekkan, hayatta kalan son Kılıç

öğretim subayı'mızdır. Kılıç Bilgisi, Halk Bilgisi dışında bir konudur. Kılıçlar halk silâhi değildir. Bölgesel halk giyinişi ile yapılan halk oyunlarında, kılıç yerine bölge yapısı yatağan veya saldıрма kullanmakla dekor bozulmamış olur.

Bölgesel halk bıçakları arasında, Tuna boyu - Deliorman ile Doğu Trakya Türkleri ve Batı Trakya Türkleri kama kullanmazlar, Gagauz ve "Z" harfi ile isimlenen bölge toplulukları arasında bölge bıçakları arasında sayılırlar. Boyları 120cm. - 12 cm. arasında değişen delici niteliğini taşıyan "kama", Bizans silâhidir. Türkler arasında bölge silâhi olmuşsa da, kuşak süsü olmaktan ileriye gitmemiştir. Her milletin silâhi, kendi gelenek ve içgüdülerine uygundur. Pişirip yiyecekleri domuzu bile, bıçak ile kesmeyip, boynuna birkaç şiş batırıp, kaçırdıkları, saatlerce ölmesini bekledikleri olur. Eski Türkler arasında, ekmeğe çatal batırmak, çatal ile yemek yemek, bu sebepten günah sayılırdı. Türk'ün Türke bıçak saplaması, kin güdüp intikam alması, son yıllara aittir.

Türk'ün milli silâhi "Gürs"tür. Kesici silâhlarımızın, geniş ve pala benzeri olanları eski yıllara, dar ve kan oluğu bulunanlar son zamanlara aittir. Kesici ve delici niteliğini taşıyan yatağan, koltuk altı saldırmaları ve bel bıçakları genellikle kısır, kabzadan uzaktırlar. Sap kısımları bir miktar kına girer. Sap uçları muhtelif şekillerde yapıldığı gibi, çatal olanlara "Çifte kulaklı = Kara kulaklı" denirdi. Bu tip bıçakların yapılaş tarihleri, keçe külâh zamanıdır. Halk tipi yatağanlarda da Fetih Suresi "İnnâ fetahnâleke fetan mübînen" yazılı olanlar vardır, Ekseriyetle, özel olarak Ayetel Kürsî "Allâhü lâ illâ hüvel kayyum" yazılıdır. Fes devri bıçaklarında, besmele ve âyet yazıları yerine, özel isimler yazılmaya başlanmıştır. Kabadayılar, kama taşıyan ile bacağına isim yazdırana makbul tutmazlardı.

Bugün için, eski dil alışkanlığından, kasaturalara süngü denilmektedir. Süngüler üç çaplı olup, şiş ve delici niteliktedirler. Kasatura, süngüden sonra Askeri silâhlarımız arasına girmiştir. "Şamdan ve Kasatura Oyunu"nun oynandığı zamanlarda, kasatura boyları daha uzundu. Son yıllarda kırıldı.

DR. WOLFGANG CREMERS VE BİR BİLDİRİSİ

Anadolu Folklorundaki Şamanizm Kalıntıları

Yazan : Dr. Wolfgang CREMERS — Türkçesi : Selmin HİNÇER

Adı, soyadı : Dr. Wolfgang Cremers (diğer adı ise Türk İbrahim). Doğum yeri : Köln/Almanya. Doğum tarihi : 8. 3. 1937. Tahsili : Köln Tatbiki Güzel Sanatlar Resim ve Grafik Yüksek Okulu. Dini : İslâm. Medeni hâli : Türk kızı Sudiye ile evli, bir çocuk babası.

Sekiz sene (1962 — 1971) Türkiye'de yaşadı. Türk Folkloru uzmanı olarak köy köy dolaşarak üç kitap hazırladı :

1) Türk Folklorundaki Şamanizm kalıntıları.

2) Anadolu oya ve çorapları.

3) Eski Türk mahalli kıyafetleri (Türkçe, Almanca, Fransızca, İngilizce 4 ayrı kitap halinde hazırlanmıştır).

1969 Aralık ayında TRT'ye "Eski Türk giysileri" adlı 45 dakikalık bir televizyon programı hazırladı.

36 İlimizin eski mahalli kıyafetlerini ofset baskıya uygun, kartpostal büyüklüğünde, 4 renkli olarak yaptı. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyeti'nden geçerek aslına uygun olduğu tesbit ve bir çok yerlere tavsiye edildi.

1970 Haziran ayında Strasbourg'ta XIII. Altaistik Konferansa "Türk folklorunda Şamanizm kalıntıları", araştırmalarıyla katıldı. Bildirisi çok ilginç bulundu.

Türkiye'de yaşamak ve Türk folkloru alanında bilimsel araştırmalarına devam etmeyi çok istedi. Tam sekiz yıl bir Türk gibi çalıştı. Ressam ve grafikçi olarak kazandığı parayı folklor araştırmalarına yatırdı. Bu durumda Türkiye'de yaşamak ve ailesini geçindirmek imkânını bulamadı. Ailesinin ve kendi geçimini sağlamak için Almanya'ya dönmek orada, yeniden hayatını kazanmak mecburiyetinde kaldı. İkinci vatanım dediği sanat kaynağı olarak nitelendirdiği Türkiye'den istemiyerek ayrıldı. T.F.A.

Bugünkü Anadolu folklorunda Şamanizm kalıntılarının başlıcaları halk müziğinde kullanılan müzik aletleri arasındaki örneğin Saz (Yaylı ve vurma çalgı), Cura (3 telli vurma çalgı), Çövr, Bağlama, Borzuk (9 Telli vurma çalgı), Şamanlardan kalan miraslardır. Saz daha önce Hititler tarafından da kullanılmıştır. Bunun isbatı Anadolu keşiflerinde kaya veya mağaralarda bulunan Hitit kabartmalarıdır. Tanınmış kabartmalardan birinin üzerinde saz çalan bir çalgıcı görülür ki, bu da Kargamış'ta, Türk - Suriye sınırı yakınında bulunmuştur.

Bugün dahi Bursa ve Gaziantep civarında halk danslarında başa giyilen serpuşlar (Börk - külâh) Hitit kabartmalarında vardır. Bunun için en iyi örnek Konya Ereğlisi yakınında olan İvriz'de bulunan 2 kabartmadır.

Hitit kabartmalarında gösterilen dans-

larda dikkatimizi çeken husus, işlenmiş bir çok hareketlerin, bugün bile bazı Türk halk danslarında bulunmasıdır. Bu danslardaki figürler Altay ve Ural Türkleri etkisine bağlanabilir. Enteresan olan husus şudur ki bugün bile bazı Germenlerin kuzey memleketlerinde kutlanan güneşin dönümü bayramı dansları ile çok şaşırtıcı benzerlikler göstermesidir.

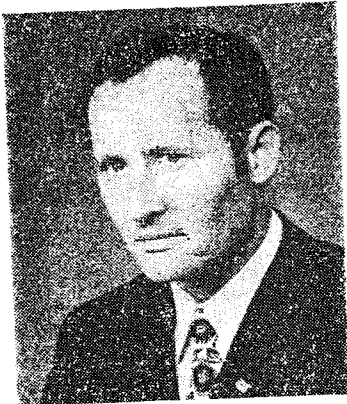
Kötü ruhları kaçırmak için, Şamanlar, oyun denen sihirbaz dansları yaparlardı. Şamanlarda kullanılan diğer bir sihirli veya cadı dansları ise Büge'dir.

Yörük ve Tahtacıların dansları tipik dini raks "Samahlar"dır. Bunlarda kadın ve erkek beraber dansederler ve çiftler birbirlerine dönüktür. Şamanlardaki gibi Yörük ve Tahtacılar da, düğünden sonra ölüme kadar ayrılmadan beraber kalırlar. Bundan anlaşılıyor ki kadının Şamanlardaki kıymet derecesi çok yüksektir. Bu de-

mektir ki erkek kadını kendinden bir parça olarak görmektedir. Bugün dahi bu kaide Yörük ve Tahtacılar arasında kanundur. Kocasından veya karısından ayrılan kadın ve erkek, cemiyet tarafından hoş görülmez ve hatta cemiyet hayatından çıkarılır. Onlar, "düşkün" olarak kabul edilir. Kimse onlarla konuşmaz. Kimse onlarla alışveriş yapmaz. Bu düşkünlere, hiçbir şekilde kurban kesip dağıtmaz veya başkalarının kestiklerinden yiyemezler. Yeniden cemiyete dahil edilmeleri için, "Dede'nin affı şarttır. Dede, bu düşkünlere para cezası ile cezalandırır ve bu da onların cemiyet dışı kalmalarını önler. Para cezasını ödeyince düşkünlere tekrar cemiyetin günlük hayatına kabul edilirler.

Yörük danslarında kadın ve erkekler karşılıklı danseder, yaklaşarak birbirlerini bir sır verir gibi fısıldaşırlar. Bundan sonra ellerini havaya kaldırır ve oldukları yerde ve pozisyonda dönerler. (Dans edenler saz çalanın ritmine ve emre göre dönerler). Dansedenler bir daire içinde kendi çevrelerinde dönerler. Bu dans dünyanın güneş etrafında dönüşünü gösterir. Bu da Şamanizm güneş kültürünün tipik bir örneğidir. Bu dans halen Türkiye'de oynanmaktadır ve tipik bir Türk folk dansıdır.

Anadolunun hangi köşesinde olursa olsun rastladığım göçebe Türklere bu de-

Dr. Wolfgang Cremers
(Türk İbrahim)

ğiştirilmemiş danslar görülür. Bu danslar bana şu isbatı gösterdi ki bugün dahi Anadolu'da Şamanizm değiştirilmeden yaşamaktadır.

Yörük kızları elbise olarak, Kırmızılı veya rengârenk çizgili 3 etek'i tercih etmektedir. Bunun altında bir köncek (göynek) ve başlarında pembe bir başörtü taşırlar. Şakaklarında bir veya iki altın parçası vardır, bu altınlara doluk çalıklar denir. Bu çeşit bir giyim Yörük kızlarına has bir görünüş kazandırır.

Bolu ve Kastamonu civarında oynanan danslarda baş enstrüman olarak davul çalanlar Kastamonu ve çevresinden yetişirdi. Bu davulcular arasında Mahir KARAYILAN adlı bir virtüöz vardı ki, bu adam, çoşarak davulu öyle döndürdü ki, en sonunda kendinden geçmişti. Kim bu adamı görmüş ise, gözünün önünde kötü ruhları kovan Şaman büyü-cüsü olduğunu sanırdı.

İnebolunun Heyemola dansı, kalyon tayfalarının zamanından kalmıştır. Bu dans tayfaların yolculuğa çıkmadan ve yolculuktan döndükten sonraki sihirli oyunlarıdır.

Sivas civarında oynanan köy halayı dansında da Şamanizm Ritus'u görülür. Bu dansa danseden kadın ve erkekler yan yana bir sırada dururlar, geriye doğru eğilerek ellerini havaya doğru kaldırır. Bundan sonra kadın ve erkekler vücut durumunu değiştirmeden yukardan aşağıya doğru göğsün üzerine ovuştururlar ki ellerini yeniden havaya doğru uzatırlar. Bu dans hareketleri güneş ayınlarındaki hareketler gibidir. Sonra bütün dans edenler çömelirler. Bu durumda herkes günlük yapılan işleri el hareketleriyle ifade ederler, (örneğin un elemek, hamur yoğurmak veya ekmek pişirmek). Bu çömelmeden sonra tekrar güneş ayınlarındaki seromoni başlar. Bu seromoni sonunda bütün dans edenler yine çömelirler ve tekrar el hareketleriyle diğer günlük yaşantılardan örnekler gösterilir. Örneğin, baş yıkamak, aynaya bakmak, bıyık burmak, yün eğirmek, yün taramak, kumaş dokumak. Dans sonunda hepsi beraber yerlerinde sıçarlar. Hayatlarından memnun olduklarını böylece ifade etmiş olurlar.

Konya Folklorunda Gelenekler :

Bozkır İlçesinde Beşik Kertme

Yazan : Ahmet PETEKÇİ

Bozkır sırtını Toros dağlarına dayamış, göğsünü vadi vadi Akdeniz'e açmıştır. Bozkır, Göksu ve Çarşamba Çayının doğduğu, Suğla Gölünün konakladığı yerdedir. Dağları çam, ladin, meşe, şimşir ile kaplanmış yavşan, kekik ile süslü, vadileri elma, ceviz, erik, söğüt ve kavak ağaçları ile donanmıştır Bozkırın. Bağları hevenk hevenk üzümle, dağları kovan kovan balla taşar.

Böyle bir yurt köşesi Bozkır olur mu? Olmuş işte. Kim demiş ise demiş, Serüstat Sırstat olmuş ve sonradan da Bozkır olmuş. İşte bu Bozkır Konya'nın ilçesi Bozkır'dır.

Göksu, Tufan Deresi yaylasının Beşpınar dağlarından doğar. Hadim ve Silifke'den dolanarak Akdeniz'e dökülür. Çarşamba Çayı Sonkun Köyünden doğar, Dere, Çat köyünü selâmlayarak Bozkır'a gelir. konaklanarak yoluna devam eder. Beyşehir Gölünden gelen kanal Suğla Gölünden biraz kuvvetlendikten sonra Çarşamba Çayı ile kucaklaşır. Apa köyünde baraj olur, Çumra ve Konya köylerini sular.

Erkeğinin yüzde doksanı senenin sekiz on ayını dışarıda gurbet ellerde geçiren Bozkır'ın örf, adet ve ananelerinden bahsedeceğiz.

Hikmetini Allah bilir, ama biz gözlerimizle gördük. Halen de görmekteyiz. Ailelerde erkek çocuk sayısı kız çocuklarından fazladır. Bundan dolayı da kız çocuklar daha ergenlik çağına gelmeden evlenir. O kadar küçük yaşta evlenirler ki, evliliğin ne olduğunu, nasıl bir külfetin altına girdiklerini bilmedikleri gibi, çocukluklarına bile doyamamışlardır. Bunun sebebi Torosların havasından suyundan mı, yoksa toprağın dan mı, nedir, nasıldır, birden bire gelişirler. Büyüyüp selvileşirler. Erkekler, kız çocuklarına nazaran daha geç evlenirler. Bunun sebebi askerliktir.

Bozkır'da erkek çocukların büyüyüp ergen hale gelmesi, yaşının ilerlemesi, daha yaşlıların nazarında, adam olmasına yetmez. İle askerliğini yapması lâzım. As-

kerlik yapmayan delikanlı, ne erkektir, ne de adam olmuştur. Erkek olması, adam olması, bir kızla evlenebilmesi için kutsal asker ocağında karavana yemesi lâzımdır.

Yakın kan bağı olan ve samimi aileler kan bağlarının devamı ve samimiyetlerinin bekası için erkek ve kız çocuklarını evlendirmek isterler. Erkek çocukların ebeveyni, kan bağı bulunan ve samimi ve içli - dışlı oldukları ailelerin kız çocuğu doğunca anne ve babasından kız oğullarına gelin olarak veremelerini istemeye, bir nevi dünlüğe giderler ve isterler. Aileler her ne kadar çocuklarının ileride ne olacağını bilmeseler de söz keserler. Bunun teyidi için de daha kırk çıkmamış kız çocuğunun mışıl mışıl uyuduğu beşiğe bıçakla bir kertik açar, işaret ederler.

Bu işarete BEŞİK KERTME derler. O kız, o erkek çocuğunun sözlüsü olur. İlerde çok mühim bir sebep olmazsa mutlaka evlenirler. Bu satırların yazarı da bir beşik kertme sözlüsü olarak büyümüş, daha sonra onunla nişanlanarak üç yıl nişanlı kaldıktan sonra evlenmiştir.

Bu evliliğin mahzur ve faydaları yok değildir. Kız ve erkekte görünür bir hastalık ve ölüm olmadıkça beşik kertme akdi devam eder. Hastalık olursa o zaman bu akit bozulabilir. Şunu da hemen söyleyelim ki halen kız ve erkek tarafı, karşı tarafın anne ve babasının muvafakatını almadan bir kıza talip olmaz. Aynı zamanda köy yerinde aileler bir birini yakinen tanıdıkları için dengi bir aileden kız alır ve dengi bir aileye kız verirler.

Aile, kızını kendi arzusuna bırakıp, dar vulcuya ve zurnacıya varmasını, oğlunun da ayağını yorganından çıkarmasını istemez.

Bu şekilde evlenmeler aileleri birbirine bağlar. Toprak bölünmelerini önler. Fakat yakın akrabaların birbirleriyle evlenmeleri tıbbi bakımdan bazı mahzurları da davet eder.

Posof'ta Evlenme ve Sünnet Düğünü Gelenekleri

Yazan : Gülali AYDINOĞLU

Kış aylarında yapılan bir düğünde gelin kar üzerinde yayan yürüyerek götürülürken...

Kars iline bağlı bir serhat ilçesi olan Posof köylerinde düğünler genel olarak ikidir :

A — Evlenme Düğünü :

Evlenme düğünleri 5 safhadan ibarettir:

- 1 — Dünür gitme ve söz kesme.
- 2 — Nişan değişme.
- 3 — Atlı toplama ve düğün yapma.
- 4 — Gerdeğe girme.
- 5 — Duvak açılması.

Dünür gitme ve söz kesme : Posof köylerinde evlenme yaşı 14 ile 20 yaş arasıdır. Evlenmeler çoğunlukla imam nikâhı ile olur. Bu nedenledir ki, bulûğ çağına ermemiş kız ve erkekler bile evlendirilmektedir.

Evlenecek delikanlıya önce münasip bir kız saraflanır. Saraflanıp beğenilen kıza hatırı sayılır kişiler elçi (dünür) gönderilir. Elçileri kız babası veya vekiline :

— Selâmünaleyküm Ali Ağa!..

— Alayküm selâm!.. Hoş geldiniz, sefa-lar getirdiniz!.. diye iltifat edilerek elçi-lere yer gösterilip oturtulur baş köşedeki otur - kalk minderlerine. Hoş-beşten son-ra elçi başı :

— Bize sormuyunuz ki niye geldiniz?

— Misafire sorulur mu niye geldiniz di-ye? Buyur ne derdiniz varsa söyleyiniz? der kız babası. Elçi :

— Allahın emri, peygamberimizin kav-li, İmamı azam mezhebi ile sizin kız Ayşe-yi, bizim Ahmed Ağanın oğlu Yılmaz'a haklığa istemeğe geldik, der. Kız babası biraz düşündükten sonra :

— Eh ne diyelim, Allahın emri var ise olur? Hele bi yol bize müsaade edin. Bi-zim de danışacaklarımız, sorup sual edece-ğünüz var. Gelecek perşembede bir cevap veririz! der. Dünürler gelecek perşembede varırlar. Kız babası verecekse :

— Allahın emri ile verdim ki, verdim, der. O sırada kızın küçük kardeşi ayağa fırlar :

— Allaha - ısmarladık ben müjdeye gi-diyorum der, ona delikanlının babası 5 - 10 lira müjde parası verir. Biri de delikanlı-nın evine müjdeye gider, ona da 5 - 10 lira müjde verirler. Söz kesildikten sonra, ni-şan değişileceği gün kararlaştırılır ve baş-lık kesilir. O sırada kız sahibi şerbet geti-rir ve elçiler ile orada hazır bulunanlara

içirilir, herkes Allah hayırlı - kademli et-sin dileğinde bulunur ve elçiler delikanlı evine giderler...

2 — **Nişan Değişme :** Erkek nişan takımlarının kıza, kız nişan takımlarının erkeğe verilmesine, nişan değişme denir. Nişan değişileceği gün önceden kararlaştırılır. Nişan yemekleri için "harç" (pirinç, yağ, un, et, bulgur, fasulye v.s.) oğlan e-vinden kız evine 2 gün önceden gönderilir. Nişana kaç adam gideceği taraflarca ka-rarlaştırıldığından, o kadar adamlar bir-likte nişan yapılacağı gün öğleden sonra, varsa çalgı (davul - zurna) ile birlikte kız evine varılır. Akşam yemeği yenilir. Baş-lık parası çoksa şayet, nişancılar, yemeğe bir nevi boykot edip yemek yemezler. Baş-lığı biraz bağışlayın, derler. Kız babası ve-ya vekili de "Canınız sağ olsun" der ve 500 - 1000 lira bağışlar, yemeğe başlarlar.

Yemek yendikten sonra kız ve erkek nişan takımları bohçalarla getirilir. Kız ve oğlan babası veya vekili odanın orta-sına, karşı karşıya, diz dize otururlar. Oğ-lan vekili kız vekiline :

— Allahın emri, peygamberin kavli, İ mamı azam mezhebi ile sizin kız Ayşe-yi bizim Ahmet Ağanın oğlu Yılmaz'a alma-

ğa geldik. Veriverdin mi ?

— Verdim, der ve bunu 3 kez tekrar e-der ve kendi de "aldık kabul ettik", der, herkes :

— Allah hayırlı etsin, dileğinde bulur-nurlar. Bu sırada başlık parası herkesin gözü önünde 100-200 sayılarak verilir. Bu rada şunu belirtelim, Posof köylerinde, yur-dun birçok yöresinde olduğu gibi kızlar pa-zarlıkla satılmaz. Eskiden 50 ile 500 lira a-rasında kız babasına kahve ve çay parası verilir. Şimdi bu miktar biraz artmış-tır.. Başlık işi de hallolduktan sonra, ni-şan takımlarının bohçası herkesin gözü önünde açılır. Geleneksel olarak erkek nişan bohçası her zaman önce açılır. İçin-dekiler herkese gösterilir: 1 yüzük, 1 çift küpe, 1 mendil, 1 poşu (başörtüsü), 1 çift çorap, 1 kolonya, 1 kutu şeker. Herkes Allah hayırlı etsin der ve bohça kız vek-i-line teslim edilir. Sıra kız vekiline gelir. O da kız nişan takımları bohçasını açar: 1 yüzük, 1 mendil, 1 gömlek, 1 çift çorap, 1 kolonya, 1 kutu şeker der ve o da boh-çayı oğlan vekiline teslim eder. Şerbet içi-ler. Şerbeti dağılına bahşış verilir. Gece-nin geç saatlerine kadar çalılıp, çağırıp oy-nanılır. Çeşitli oyun ve eğlenceler yapılır.

Posof'ta düğün alayı davul - zurna ile gelin evine gitmek üzere yola çıkarken

Yatma zamanı nişancıları köylü evlerine taksim ederek yatırılırlar. Nişancılar gittikten sonra, nişan evinde oğlan babası, oğlan vekili ve oğlanın yakınları kalır. Kızı donatılırlar ve el öpmeye, göstermeğe getirirler. Kızın yüzüne poşu atıp kapatırlar. Kızı göstermeğe ya bir gelin veya bir kız getirir. Odaya geldiği zaman oğlanın babası veya yakını kalkıp kızın yüzündeki poşuyu açar. Göstericiye 10 - 20 lira bahşış verir. Gösterici, kızın kolundan tutarak "temanna" ile odadakilerin ellerini öptürür. Sonunda Oğlan babası gelinini yanına alıp oturtur. O saatten sonra gelin olan kız odadakilere hizmet etmeğe başlar.

Sabah yemeğine kız evinde (nişan evi) toplanan nişancılar, yemekten sonra tepsi ortaya gelince 10-20 lira kadar para atarlar ve evlerine dağılırlar.

Nişan değışildikten sonra, tarafların anlaşması ile "aht" dedikleri dini nikâh yapılır ve oğlan gizli gizlice kız evine geceleri yatmağa gider, cuma akşamı geceleri. Bu yüzden bazı gelinlerin düğünü yapılmışken kucağında oğlan evine çocuk getirdiği de görülür.

3 — *Atlı toplama ve düğün yapma* : Düğünde gelini getirmeğe gidenlere "atlı" denir. Posof köylerinde gelinler atla getirildiği ve gelini getirmek üzere gidenlerin tümü atlı olduğu için bu adı almıştır. Kışın şiddetli olduğu yıllarda karlar çok olduğunda atlara binilemediğinden gelin yaya olarak yürüyerek getirilir. Atının miktarı kız ve oğlan taraflarınca önceden kararlaştırılır. Ve ona göre kız evine harç gönderilir. Düğün yapılacağı gündün 1 hafta önce atlı toplanır. Yani "atlı" olacıklara davetiye gönderilir. Düğünün yapılacağı gün salık verilir. Düğün evinden kız evine 3 gün önce "harç" yollanır. 1 gün önceden oğlan evinden, kız evine "yenge" dedikleri 1 kadın gider, yenge hem kız evindeki işlere nezaret ederek ve hem de gelinin gelinlik giysilerini götürerek biçtirir, diker ve gelini düğüne hazırlar. Ayrıca yenge kız evine "Çerez" de götürür ve dağıtarak harçlık ta alır.

Düğün yapılacağı gün atlı, oğlan evinde toplanır. Sabah yemeği yendikten sonra atlı atlara biner, önde çalgı olmak üzere gelinin evine varılır. Gelinin evinde çalgı çalınır, oyunlar oynanır, güreş yapılır ve

öğle yemeği yendikten sonra atlı atlara biner gelini yengeler hazırlar. Gelinin kaynatası kız evine girer, gelinin elinden tutar. Bu sırada kızın kardeşleri biri kapiyi kapar, biri kızın çeyiz sandığına oturur, kadınlar da gelini vermek istemezler bahşış almak için. Kaynata "kapiyi basan"a, "sandığa oturana" bahşış verir. Önceden hazırladığı bozuk paraları da kadınların üzerine serper ve gelini yengelerle birlikte acele dışarı çıkarıp ata bindirirler. Kız tarafından da 1 kadın yenge olur. Gelinin yüzü peçelidir. Oğlan yengesi önde gelin ortada, kız yengesi geride olmak üzere düğün alayı davul - zurna ile hareket eder. Kız tarafından kardeşleri ve yakınlarından 2 kişi de "Makarlığa" gelinle birlikte gelirler. Bunlar gelinin atından tutup yanlarında giderler ve gelinin düşmesine dikkat ederler.

Kızın tarafı, damatın babasından bahşış almak için düğün alayının önüne ip gererler. Delikanlılar güreşe çıkarlar "ya harçlık, ya hasım" diye. Onlara da bahşış verilir, yol açılır. Biraz yol alındıktan sonra, atları iyi koşanlar "papağa" sürerler. Kimin atı önde düğün evine varırsa ona "nemer" dedikleri poşu verilir ve atın boynuna bağlanır. Bu ödül ikinci üçüncü gelene de ayrı ayrı verilir.

Yaya koşana da "tavukla poğaça" verilir. Damatın - evi görüldüğünde yengeler, "şirin görsün" diye gelini aynadan oğlan evine baktırırlar. Bu sırada damat ta damın üzerine çıkmış, sağdıçla birlikte düğün alayını gözlemektedir. Gelin kapiya yanaşır, atlı atlardan iner damat gelinin üzerine damın üstünden "çerez" döker. Kaynatası geline koç, inek v.s. hediye mal verir. Gelin attan indirilir, elleri bala, yoksa şerbete, una batırılarak evlerin kapi ve duvarlarına südürülür, bereket ve bolluk getirsin, tatlı, iyi olsun inancıyla. Gelin düğün evine götürülerek köşede bir yere dayalı dikilir, yorulunca biraz dinlenmesi için oturmasına müsaade verilir. Gelin eve girince, kucağına körpe çocuk verilir ve gelinden bahşış alınır. Çocuk erkek çocuk olur. Gelinin ilk çocuğunun erkek olacağına inanılır.

Başka yerlerde olduğu gibi Posofta "kına yürütme" ve gelin çıkarken ağıt yapıp türkü yakma yoktur".

4 — *Gerdeğe verme* : Atlı ve diğer halk ayrı odalarda çalıp - çağırıp eğlenirken, kız yengesi damatın odasını hazırlar. Yataklarını serer, güveğinin gerdeğe verileceği oda donatılmış olur. Güveğinin babası da aht olmamışsa, aht (dini nikâh) yaptırır. Aht yapılırken güveğinin yakınları dışarıda gözcü olurlar. Aht esasında düşmanlıkla birisi açık bıçağı kapatırsa, güveyi bağlanmış olur ve vücudu uyanmaz, geline yakınlık (temas) edemez inancıyla. Gerdeğe verme hazırlığı tamamlandıktan sonra, güveyi sağdıçla birlikte gerdek odasına girer. Kız yengesi sağdıç ile güveyiye şerbet götürür. Şerbet içildikten sonra gelinin yengesi, gelinin kolundan tutar, damatın yengesi de yanında güveyi odasının kapısını varırlar. Bu sıra sağdıç kapiyi içerinden kilitlet. Gelinin yengesi "kapiyi açın" der. Sağdıç "gelinin nikâhını başışlarsanız açarız?" diyerek cevap verir. Yenge nikâhi başışladığını bildirince kapi açılır, gelinle yenge güveyi odasına girerler. Gelin güveyi odasına girer girmez, güveyi ve gelin birbirlerinin ayaklarına basmağa çalışırlar. Kim kimin ayağına basarsa, o onun sözünde gezeceğine inanır. Yengeler, gelin ile güveğinin ellerini birbirlerine verirler. Masaya ve karı yolasının başına, ayak kısmına mumlar yakar, gelinin yengesi. Ve damata yenge :

— Evvel Allaha, sonra kızımız size emanet, der. Damat yengeye bahşış verir ve yengeler, Sağdıç, güveyi ile gelini başbaşa bırakarak güveyi odasından dışarı çıkarlar. Güveyi gelinin peçesini açar, bahşış vererek konuşur. Epey zaman geçtikten sonra yengeler gelin ile güveyiye, yaşlık yemeyi götürürler, yatma zamanı gelin güveyiden bahşış almak için giysilerini soyunmaz. Bahşışı alınca giysilerini açar ve yatarlar. Erkenden yengeler, yıkanmaları için su ısıtıp gelinle güveğiye verirler. Onlar da yıkanarak kalkarlar. Gelinin çarşafı sevi ile güveyiye, kaynana ve kaynataya gösterilir, gelinin "bakire" olduğu anlaşılmiş olur.

5 — *Duvak açılması* : Gelinle - güveyi kadınların bulunduğu düğün odasına varırlar. Gelinin duvağı tekrar örtülür. Tüm köyün kadınları da gelirler. Damatın babası, annesi, kardeşleri, amcası, dayısı ve tüm yakınları da geldikten sonra

sıra duvak açılmasına gelir. Sağdıç ortaya çıkar. Gelin de odanın orta yerindedir. Sağdıç elinde bir kama :

— Gelin bacılar, yengeler ve nineler! Bu gelinin, duvağını mı keseyim, dilini mi? der. Bunu 3 kez tekrar eder. Orada bulunan kadınlar :

— Dilini kes ki, dilsiz olsun, derler. Sağdıç, kama ile gelinin peçesini açar. Açılan peçeyi alıp altına koyarak üzerine oturur, gelin sözümde - emrimde olsun diye. Yüzü açılan geline sağdıç bahşış verir. Gelinin beline ekmek sokulur. Eline buğday verilir. Tüm damatın yakınları damat ve gelin hepsi halaya tutuşur ve oynarlar. Bu sırada damat gelinin belinden ekmeği kapar, sözümde olsun diye. Burada belirtelim, sağdıç, güveğiye evliliğin her türlü bilgisini öğreten kimse demektir. Eninde sonunda sağdıç'a hediye verir, çorap, gömlek v.s..

Atlı da bir yerde toplanır. Sabah yemeği yenildikten sonra, tabla dolandırılır ve ve atlı para atar. Onlar kendi aralarında damatın babasına yardım olarak verilir. Nişancıların verdiği para ise, kız babasının, geline altın alması için verilir. Böylece 5 gün düğün şenliği devam eder..

★

B — *Sünnet Düğünü* :

İslâmi inanışa göre erkek çocukların kamışının ucundaki deriyi kesmeye, kesmek için yapılan düğüne sünnet düğünü denir. Posof köylerinde, sünnet düğünleri de parlak bir şekilde şenlikli yapılır. Sünnet olacak çocuklara yakınlarından birisi "Kirve" olur. Her çocuğun kirvesi vardır. Kirveyi en iyi dostlardan sayarlar. Hatta, "kirvenin damından ve kapisından dongömlek geçilmez" derler.

Sünnet yapılacağı gün davul - zurna getirilir. Kirveler gelirler. Kirve gelirken şeker, çocuğun önüne tutaacak 1 - 2 metre basma alır. Sünnet ustası da gelir. Köyün ileri gelenleri ve dost akraba yemeğe davet edilir. Akşam yemeğinden sonra kirveler ve sünnet ustası, Sünnet olacak çocukların yatak odasına giderler. Çocukların yatakları hazırlanır. Kirveler, çocuklara yedirip ağlatmamak için ceplerine bolca şeker alırlar. Çocukları aldatmağa, avutmağa çalışırlar. Sünnet olacak çocuğu kirve kucağına alır. Önüne aldığı bas-

Ağaçlara Dair Atasözleri ve Deyimler

Tfca Şubat-1972 C:14:14 Y:23

Yazan : Azmi GÜLEÇ

Yüksek Ziraat Mühendisi

Ağaçlara dair Atasözleri ve deyimlere girmeden önce, ağacın eski Türklerin din hayatında, destan ve hikâyelerindeki yerine de biraz olsun deyinmemiz yararlı olacaktır.

(Türk tarihinin ana hatları dikkatle gözden geçirilirse, her şeyden önce Türklerin Natüralist oldukları göze çarpar. Şu halde, Türklerin ilk dinleri "tabiata tapmak"tı. Nitekim Türklerin ilk mabutları "ateş — maden — su — ağaç"tı).

Eski Türklerin din hayatında olduğu kadar, destan ve hikâyelerinde de ağacın çok önemli bir yeri vardır. Türk edebiyatının en güzel metinlerinden birini teşkil eden "DEDE KORKUT" hikâyelerinden Salur Kazanın evinin yağmalanmasında : Kâfirler Uruzu alıp kanara dibine götürdüler. Han Uruz : Bire kâfirler aman verin, aman. Tanrının birliğine yoktur güman. Bırakın beni bu kaba ağaçla söyleşeyim, dedi. Çağırıp ağaca söylemiş, görelim ne söylemiş :

mayı tutar, ustayı görüp korkmasın diye ağzına devamlı şeker doldurur. Usta sünnet edince çocuk sünnetçiye :

— Dayı kes te kızına götür! der.

Böylece sünnet olacak çocuklar kesildikten sonra kirveler sünnetçinin ücretini verirler. Odadaki halka şeker ve sigara dağıtırlar.

Bir gün sonra Kirveler ailece, yemekle, küçük kirvesine yaptırdığı elbiselerle görmeğe giderler. Çocuk iyileştikten sonra bu defa çocuğun babası, annesi ve yakınları toplanır Kirveyi görmeye giderler. Kirveye ya 1 kat elbise veya koç koyun hediye götürmüş olurlar. Bazı zengin kimseler sünnet düğününde evlenme düğünü kadar masraf ederler.

Sünnet gecesi, çocuklar kesilirken, başka bir odada da delikanlılar davul zurna ile halay, bar, tek oyun oynar, eğlenirler.

Sarafflama : Kızı gözaltı edip beğenme.

Papak : Gelin götürürken, at koşturma.

Kirve : Sünnet düğününde çocukları tutup kestiren (amca kadar yakın sayılır).

Ağaç ağaç dersem sana arlanma ağaç,
Mekke ile Medinenin kapısı ağaç,
Musa Kelimin asası ağaç,
Büyük büyük suların köprüsü ağaç,
Kara kara denizlerin gemisi ağaç,
Şah-ı merdan Alinin düldülünün eyeri ağaç,
Zülfikarın kını ile kabzası ağaç,
Şah Hasanla Hüseyinin beşiği ağaç,
İsfer erkek, ister avrat, korkusu ağaç,
Başını alıp baksam başsız ağaç,
Dibini alıp baksam dipsiz ağaç,
Beni sana asarlar, götürme gel ağaç,
Götürecek olursan yiğitlerim seni tutsun

Bizim elde gerek idin ağaç, . . . dedi.

İşte yukarıda DEDE KORKUT hikâyelerinden vermiş olduğumuz bu örnek Han Uruzun yalnız ağaçla söyleşmesi değil, aynı zamanda ağacın gerçek değerinin belirtildiği olmasına bakımından da ayrı bir özellik taşımaktadır.

Ağaç, Türk tarım folklorunun malzemeleri arasında çok zengin bir hazineye sahiptir. Şimdi de bakalım ağaç üstüne Atasözleri ve deyimlerimizde neler var :

- Ağaç ağaç içinde büyür.
- Ağaç dalı ile gürler.
- Ağaç fidan iken eğilir.
- Ağaç yaş iken eğilir.
- Ağaç genç iken eğilir.
- Ağaç yeşilken eğilir.
- Ağaç kart iken eğilmez.
- Ağaç ile kabuk arasına parmak sokulmaz.
- Ağaç yapı yapıldıysa (kapandıysa) altın kapı açılır.
- Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.
- Ağaç ne kadar uzansa göğe ereceği yok.
- Ağaç ucuna yel değer, güzel kişiye söz değer.
- Ağaç yaprağıyla güzeldir.
- Ağacı güzel gösteren yapraklarıdır.
- Ağacın yapraklısı, yaprağın meyvelisi.
- Ağaçlar yemişine göre kıymetlenir.
- Ağacın yapraklısı eyi meyve yetiştirir.
- Ağacın kurdu içinden olur.
- Ağacı içinden kurt yer.

ARAŞTIRMALARI

- Ağacı kurt, insanı dert yer.
- Ağaca balta vurmuşlar "sapı benden-dir" demiş.
- Ağaç ne kadar uzunsu balta dibinde hazırdr.
- Ağaca bâr olan kendi meyvesidir.
- Ağacın meyvesi olunca başını aşağı salar.
- Ağacın meyvedârına atarlar taşı.
- Ağaca dayanma kurur, insana güven-me ölür.
- Ağaca yaslanma kurur.
- Ağacı kesersen dibine düşer.
- Ağacı uzun kes, yaprağı kısa.
- Ağacın yemişini ye, kabuğunu soyma.
- Ağaçtan düşen dalına sarılır.
- Ağacı sevdiiren aşı, kişiyi sevdiiren işidir.
- Kaba ağaç dalı ile gürler.
- Yaş ağaca balta vuran el onmaz.
- Oduncunun gözü ağaçtadır.
- Ağacı besleyen toprak, toprağı besleyen yapraktır.
- Bir ağaçta gül de biter diken de.
- Bir ağacın altında bin koyun gölge lenir.
- Bir ağacın gölgesinde bir sürü yatar.
- Bir ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da.
- Ağaçtan maşa, abtaldan paşa olmaz.
- Ağaçtan maşa, çakaldan paşa olmaz.
- Ağacı çok olan yerin yağmuru eksik olmaz.
- Ağaçlar hem zinetimiz, hem nimetimizdir.
- Meyveli ağaç herkesin gözüne diken olur.
- Ağacın verdiği komşu vermez.
- Ağaçsız köy saçsız kadına benzer.
- Dalsız ağaç kolsuz adama benzer.
- Dikili ağaçta balta sınınamaz.
- Ağaçlı yeri merkep bile sever.
- Ağaçsız ülke, bulunmaz gölge.
- Ağacı çok olan yerde kutluk olmaz.
- Koca ağacın gürlütsüsü dal ile.
- Ağaçlı yerden yel eksik olmaz.
- Her ağacın dibine yatılmaz.
- Ağacı çok olan köyün mezarı az olur.
- Ağaç yıkıldıktan sonra kovuğu belli olur.
- Köksüz ağaç temelsiz duvara benzer.
- Ağaca meyve, yolcuya heybe yakışır.
- Meyvesiz ağaç olur amma, gölgesiz ağaç olmaz.
- Bir vurmakla ağaç devrilmez.
- Ağaç ağır, balta dil.
- Kart ağacın bükülmesi güç olur.
- Kuru ağaç eğilmez, kart meşe bükülmez.
- Kuru ağaç eğrilmez, kurumuş kırış düğümlemez.
- Kuru ağaç gölgesine sınılmaz.
- Kuru ağaç kan buluşturma.
- Kuru ağacın meyvesi olmaz.
- Eğri ağaç bükülene.
- Eğri ağaç dönüklüğüne, her gördüğüm dayım.
- Eğri ağaca yayım, her gördüğüne dayım deme.
- Her eğri ağaçtan yay olmaz.
- Eğri ağaçsız orman olmaz.
- Her ağaç altında yatılmaz.
- Her ağaç kökünden çürür.
- Her ağaca dayanılmaz.
- Her ağacın bir gölgesi var.
- Her ağaçtan düdüklü olmaz, al haberi zurnadan.
- Her ağaçtan kaşık olmaz.
- Her uzun ağaç kavak değildir.
- Her uzun ağaç selvi değildir.
- Çam ağacından ağıl olmaz, el çocugundan oğul olmaz.
- Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.
- Meşe gölgesi, paşa gölgesi.
- Söğüt gölgesi, yiğit gölgesi.
- Palamudu karga diker, sırk silker.
- Sırk yemiyen palamut meyve vermez.
- Adamın arsızsı kötekten, palamudun arsızsı değnekten alır.
- Sırk palamudun tımarıdır.
- Ardıc ağacından odun olmaz.
- Söğüt tazeliğine, kayın karthıma.
- Susuz ağaç meyve vermez.
- Yaş keser, baş keser; Allah onu da taş keser.
- Ağacı sevmeyen köyünü de sevmeyiz.
- Ağaca acımayan Allah da acımaz.
- Sen ağacı seversen Allah da seni sever.
- Ağaç yetiştiren evlât yetiştiren gibidir.
- Bir ağaç dikmek bin yıllık ibadete bedeldir.
- Yüz ağaç dikti, günahı silkti.
- Ağaca beşikden mezara kadar muhtacı.

Napolyon'un Mısır'ı İşgali ve İki Destan (*)

Yazan : M. Sabri KOZ

— I —

Napolyon Bonapart 1798 mayısında büyük bir donanma ile Toulon'dan çıkarak Malta adasını almıştı. Bu yüzden Osmanlı devlet adamları arasında birtakım söylentiler dolaşmakta, Napolyon kumandasındaki Fransız Donanmasının Arnavutluk ya da Mısır'a yöneleceği haberleri yayılmakta idi. Durumdan tedirgin olan Babiali, bir Fransız gazetesinin "Mısır'ın işgal edileceği" yolunda haberler de yayınlaması üzerine iç ve dış görüşmelere başladı. Bu görüşmelerden belli bir sonuç alınamaması tedirginliği artırmıştı. Devlet, bir yandan da hazırlıklar yapıyor, her hangi bir savaş ihtimalini göz önünde bulunduruyordu.

Napolyon oldukça gizli hareket ederek donanmayı temmuz ayı içinde İskenderiye önlere demirlemiş ve ustaca oynadığı bir oyunla şehri ele geçirmişti (1). İşgal, Kahire başta olmak üzere bölgenin önemli merkezlerine doğru gittikçe yayılıyor, bölgedeki kuvvetler Fransızların düzenli ordusu karşısında bozuluyordu. Akka'ya kadar ilerleyen Fransız kuvvetleri burada başarısızlığa uğrayınca Napolyon önce Kahire'ye oradan da Fransa'ya kaçmıştı. Daha sonra Osmanlı ordusu ağır basınca Fransız kumandanları da anlaşmaya gitmek zorunda kalmışlardı. Fransızların Mısır'ı terketmeleri 1801 tarihine rastlar.

Mısır ve yöresi Osmanlı devletinin gönderdiği bir vali tarafından yönetilse bile Kölemenlerin kalıntısı olan ve "Bey" diye tanınan kimselerin de resmi olmamakla beraber geniş yetkileri vardı (2). Aslında Osmanlı devletinin Mısır üstünde her yönlüyle sağlam bir hakimiyet kurduğu da söylenemez. Osmanlı eyaletleri içinde özel bir yönetim durumu olan Mısır ve yöresi, kitalar arası alış verişin ve buna bağlı olarak sömürgeciliğin gelişmesi nedeniyle Avrupa devletlerinin dikkatini çekiyordu. Osmanlı devletinin bu yıllarda merkezden uzakta kalan topraklarından bir çoğunu yitirmesini, milliyetçilik akımının yayılmasına ve sömürgeciliğin gelişmesiyle sömürgeci ulusların Osmanlı topraklarına göz dikmesine bağlayabiliriz.

Halk şiirinde "Büyük tarihi hadiseler karşısında halk kitlesinin birdenbire coşup kabaran sevinçlerini veya ümitsizliklerini, büyük şahsiyetler hakkındaki sevgilerini veya nefretlerini terennüm eden ve o hadiselerini büyük saffetle hikâye eden destan ve türküleri" (3) söylemek geleneği vardır. Yazımıza konu olan destanlar da yukarıda kısaca anlatılan işgal olayı üstüne söylenmiştir. Destanlarda olayın gelişimine ilişkin birtakım bilgi kırıntılarına rastlansa bile söylenenlerin çoğu savaş ortamının ve yenilgi psikolojisinin verdiği eziklikten gelmektedir. Türklerin herhangi bir savaşta yenilmesi ve toprak yitirmesi üstüne söylenmiş, olayları "acıklı" bir dille anlatan destan ve türküllere sık sık rastlamak mümkündür. Bunlar, o devrin padişahını ve devlet adamlarını suçlayıcı bir yakınlıkla devletin vasi taşırılar. Müslüman halkın yaşadığı hayat acıklı yanlarıyla çoğu zaman abartılarak hikâye edildikten sonra padişaha ve devlet adamlarına son bir seslenme ile destan bitirilir.

Bu tür destanlar çok yaygındır. Eldeki kalıplara söz konusu olayla ilgili birkaç kişi ve yer adı eklenerek her yerde söylene bilmektedir. Çok yaygınlığın gereği, aynı olay için söylenmiş birbirinden çok ayrı ama iskeleti bir olan değişik metinlere rastlanabilir.

— III —

Verdiğimiz destanlardan ilki öteden beri bilinmekteydi. İlk kez Fuat Köprülü, destanlar konusunda yazdığı bir yazıda bu destandan söz etmiş ve örnek olarak üç dördlük almıştır (4). Destanın tam metni ilk olarak Sadettin Nüzhet tarafından yayınlanmıştır (5). Daha sonra İstanbul Ansiklopedisi'nin "Destan, destanlar" mad-

(*) Halk şairlerinin söylediği "destanlar"la ilgili olarak yapmakta olduğum çalışmaların sonucu elde ettiğim ve kitap olarak yayınlanmadan önce bu derginin sayfalarında görülmesini istediğim destan örneklerini sırayla vermek amacıyla ilk destan derginin 265. (Ağustos 1971) sayısında çıkmıştı.

ARAŞTIRMALARI

desinde bu destandan söz edilmiş, örnek olarak iki dördlük verilerek gericilerin devrimci padişah III. Selim'i küçük düşürmek için yazdıkları ileri sürülmüştür (6). Ayrıca Ali Rıza Yalçın da yazımızın ikinci bölümünde söylediklerimizi doğrulayabilecek üç ayrı destan metnini yayınlamıştır (7). Söz konusu destanın bunlardan başka Vedia Altıok tarafından hazırlanan Türkoloji bölümü mezuniyet tezine beş sayılı çıkmada belirtilen kaynaktan bir yığın okuma yanlışı ile aktarıldığı görülmüştür (8). Zile'li olduğu tahmin edilen Aşık Mümin adında bir halk şairinin de aynı olay üstüne söylemiş olduğu bir destanı bilmekteyiz (9). On bir dördlükten oluşan bu destanın beş dördlüğü ve çok sayıda dizesi Benli Halime adına kayıtlı olan birinci destanın dördlük ve dizeleriyle benzeşmektedir.

İkinci destanın ilk kez burada yayınlandığı kimsindeyim. İncelemek olanağımı bulduğum kaynakların hiçbirinde söz edildiğini görmedim.

Bu tür destanların çok yaygınlığından ortaya çıkan karışıklıkları bir başka yazıda çözmek üzere metinlere geçelim.

— A —

Ya nice yatarsın gafletten uyan
Bu işlerden ağah ol padişahım
Birkaç rical ile valide sultan
Muindir kâfire bil padişahım
Hiç haberin var mı Mısır halinden
İçinde kalmadı kızdan gelinden
Almalı Mısır'ı kâfir elinden
Dini bütün vezir sal padişahım
Ne yazıklar oldu Mısır şehrine
Kilseler yapıldı meşcit yerine
İmdat gönder dinislâman yoluna
İslâm elden gitti bil padişahım
Suçumuz neyidi bilmedik kusur
Kız gelin kalmadı çekildi yesir
Fransız elinde kaldırsa Mısır
Tacı tahtı terk et gel padişahım
Hacı Bekdaş ocakları uyanınsın
Dal kılıçlar Fransız'a dayansın
Nil mübarek al kanlara boyansın
Kâfire bir kılıç çal padişahım
Kötü kâfir has bağçeyi gezdirir
Dine davet eder candan bezdirir
Gece gündüz derimizi yüzdürür
Koma hakkımızı al padişahım

Üç kız idik bir araya derildik
Gece gündüz kemendlere urulduk
İmdat deyu bir Mevlâ'ya sarıldık
Dini bütün vezir sal padişahım

Bir yanımız Akdenizdir geçilmez
Bir yanımız kara dağdır kaçılmaz
Mevlâm izin vermeyince uçulmaz
Koma hakkımızı al padişahım
Beş vakitte beş farzile hem sünnet
Küffardan kurtulsam canıma minnet
İslâmın içinde hazırdu cennet
Dini bütün vezir sal padişahım
Adımı sorarsan Benli Halime
Mevlâm kayılır mu böyle zulüme
Bizden selâm edin Sultan Selim'e
Tacı tahtı terk et gel padişahım (10)

— B —

Ben bir yavuz şeh-dim Arabistan'da
Namım söylenirdi Urum'da Şam'da
Şimdi esir kaldım kâfir elinde
Hidayet Mevlâdan der ağlar Mısır
Yakasına dikti otuz bir nişan
Cümle beğlerini etdi perişan
Bize imdad ede Resul-i zîşan
Gözüm yolda kaldı der ağlar Mısır
Evvel İskenderi Mısır'ı aldılar
Urban Arapları tabi oldular
Yıkadı makamları viran etdiler
(Andan) intikam alamam der ağlar Mısır
Mısır dedükleri bir ulu belde
Meta'm yürürdü bahirde berde
Devlete hazine verirdim yılda
Andan beri oldum der ağlar Mısır
Bilmem hayâl midir yoksa düş müdür
İmdatçı gelmedi yollar kış müdür
Aman ey padişah bağrın taş müdür
Harameyn siktetle der ağlar Mısır
Haruzlarda abdest alınmaz oldu
Camilerde namaz kıyılmaz oldu
Dinislâm nerede bilinmez oldu
İsterim isâmı der ağlar Mısır
Vasyet tamam oldu hasılı kelam
Huzur-ı Bari'de mürafi olam
Rical-i devletden intikam alam
Dünya kâdrim bilmez der ağlar Mısır (11)

(1) Tarihi Cevdet'te bu işgal olayı ile ilgili şu satırlar var :

"Bonaparte Ben memleketi yağma etmeğe veyahud Osmanlı elinden almağa gelmedim. Muradım beldeyi Kölemenlerin zulmünden kurtarmak ve Fransızlara ettikleri hakaretin in-

tikamını almaktır." diyerek memurların tebdil olunmayacağına ve cevami' ve mesacid kemafis-sabık meftuh olub herkeş ibadetine devamda serbest olacağına ve kimsenin mal ü canına bir zarar gelmeyeceğine müteahhid olmağa bu serait kabul olunarak ol gün Iskenderiye Fransızlara teslim olundu. Ve Napolyon tarafından herkes işiyle meşgul olmak için dellallar nida etdirildi. Ve kal'aya Fransız sancağı çekildi. Ve herkes silâhını teslim ile göğsüne Fransız Güllü tabir olunur üç renkli yani beyaz ve kırmızı ve mai renklerle mülevven olan kokarda nişanını ta'lik etmek üzere emir verildi."

(Cilt 7, İstanbul, 1303), S. 270)

(2) O yıllarda Lokumcu Ebubekir Paşa Mısır valisi bulunuyordu. Beylerden de "Seyh-ül-Beled" diye tanıyan İbrahim Bey'in nüfuzu genişti.

(3) M. Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri I, Ankara, 1962, S. 46.

(4) Köprülüâde Mehmed Fuad, Destanlarımız, İkdâm gazetesi, sayı 6144, 31 mart 1914.

(5) Sadeddin Nüzhet, Halk Şairleri, Cilt I, İstanbul, 1926, S. 38 - 39.

(6) İstanbul Ansiklopedisi, Cilt IX, sayfa 4521.

(7) Yurt İçin Ağlayan Üç Benli Kız, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt III, sayı 64, S. 1018-1019, Kasım 1954. (Yalçın, bu yazısında Köprülü'nün İkdâm'da çıkan yazısından söz ederék Benli Halime'nin Benli Hasibe olması gerektiğini ileri sürüyor. Mısır'ın işgal edilmesi olayı ile ilgili olan ve ilk iki dörtlüğü verdiğimiz destanla benzeşen üç dörtlüklük destanın son dörtlüğü şöyle :

Adımı sorarsan Benli Hasibe
Ağlıyarak ben düştü gülüme.
(Napolyon) sürülmeli ölüme,
Mısır'ı kanla yıka hünkârim.

Ayrıca son dörtlüğünde Benli Halime kaydı bulunan ve Belgrad'tın Türklere geri alınışı

üstüne söylenmiş yedi dörtlüklük bir destan daha veriliyor ki son dörtlüğü şöyle :

Adımı sorarsan Benli Halime,
Kâfir el uzattı gonca gülüme,
Zehirli hançeri aldım elimde,
Uğruna gidiyom senin Belgrad.

Bunlardan başka aynı yazıda Ahıska'nın Ruslar tarafından işgali üstüne Benli Emine tarafından söylenmiş ve yukarıdaki metinlerle türlü yönlerden benzeşen dört dörtlüklük bir "türkü" daha vardır.

(8) Anadolu Halk Edebiyatında Destanlar, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Mezuniyet Tezi (1945 - 1946), Türkîyat Enstitüsü Kütüphanesi, Tez no: 225.

(9) H. Cahit Öztelli, Zile'li Şairler, Samsun, 1944, sayfa 131 - 133.

(10) Bu destanın olay, yer ve padişah adı değişmiş bir şekline "Destan-ı Kars" adı ile rastladım. (Eşref Ertekin, Çorumlu - Çorum Halk-evi Dergisi - Sayı 17, 1939). Dokuz dörtlükten oluşan bu destana kimi dörtlük ve dizeler olduğu gibi aktarılmış. Mısır yerine Kars, Ardahan, Çıldır, Beyazıt gibi birbirine yakın yer adları gelmiştir. Padişah adı olarak Sultan Hamid geçiyor. Fransızlar yerine Ruslar, Nil nehri yerine Arpa Suyu koyulmuş. Ruslar 1878 den I. Dünya Savaşına değin Kars ve yöresini işgal etmişlerdi. Destan bu uzun süreli işgal olayının ilk devrelerinde söylenmiş olmalıdır.

Derginin aynı sayısında "padişahın yardım olamayacağı" anlatan ve peygamberden yardım dileyen bir destan daha var.

(11) Bu iki destan İstanbul Belediye Kitaplığı, Belediye Yazmaları, K. 54 te kayıtlı bulunan bir cöknkten alınmıştır. Cöngün ayrı ayrı yerlerinde "Türk-i Mısır" başlığı ile yazılı bulunan bu manzumeleri destan diye adlandırmayı daha uygun buldum.

Aynı Olayları :

Halk İçin Kitaplar Dizisi

Türk Dil Kurumu, "Halk İçin Kitaplar Dizisi" yayımlanmaya karar vermiştir. 7 bölümde yayımlanacak bu kitapların a) ve b) bölümü dışında kalamların hemen hepsi folklor ve halk edebiyatı konularını kapsamaktadır. Yazar ve okuyucularımızın konuya ilgi göstereceklerini umuyoruz. Bu bakımdan çalışmalarını değerlendirebilirler. Hazırlanacak ve basılması için gönderilecek adrese ait bilgileri kapsayan yazı aşağıdadır.

1. Türkçe sözcükleri yayın yoluyla halka ulaştırmak, benimsetmek, halka okuma sevgisini aşlamak amacıyla "Halk İçin Kitaplar Dizisi" kurulmuştur.

2. Bu dizide yayımlanacak kitaplar aşağıdaki konuları kapsamına almaktadır.

a) *Türk Büyüklüğü* :

Askerlikte, devlet yönetiminde, bilimde, edebiyatta, güzel sanatlar alanında ün yapmış kişiler bu bölümde yer alacaktır.

b) *Ünlü Komutanlar* :

Tiryaki Hasan Paşa, Süleyman Paşa, Gazi Osman Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, vb.

c) *Yiğitlik Destanları* :

Batta Gazi, Genç Osman, çeşitli yiğitlik olayları.

ç) *Halk Ozanları* :

Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Köroğlu, Gevheri, Dadaloğlu vb.

d) *Halk Öyküleri* :

Kerem ile Aslı, Aşık Garip, Yusuf ile Zeliha, Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin. Tahir ile Zühre, Şah İsmail, Elif ile Mahmut, Hürşit ile Mahmişri, Sürmeli Bey vb.

e) *Masallar* :

Hayvan masalları, Keloğlan masalları, peri ve dev masalları, günlük yaşamla ilgili masallar vb.

f) *Çeşitli konular* :

Anadolu efsaneleri, bilmece, maniler, tarihsel fıkralar, Nasrettin Hoca fıkraları, Bektaşî fıkraları, Bekri Mustafa fıkraları, İncili Çavuş fıkraları, Tepegöz (De de Korkut'tan), Deli Dumrul (Dede Korkut'tan), hikâyeli türküler, Karagöz, orta oyunu, kukla, camilerimiz, ünlü Türk pehlivanları, ünlü tarih kitaplarından seçmeler, dinsel ve tarihsel menkıbeler,

3. Bu dizide çıkacak kitapların oylumu üç formadan az, altı formadan çok olmayacaktır.

4. Yapıtların anlatımı halkın sözlü anlatım geleneğine uymalı, öz Türkçe sözcükler indirilerek verilmelidir.

5. Dizide yayımlanmak üzere gelecek kitaplar bir yarkurulda incelenecek, uygun görülenler bastırılacaktır.

6. Kitaplar bir yazıya bağlanarak ve daktilolu iki nüsha halinde aşağıdaki adrese yollanmalıdır.

Türk Dil Kurumu
"Halk İçin Kitaplar Dizisi"
Kavaklıdere — Ankara.

★

TÜRKİYE'DE BELİRLİ GÜNLER TAKVİMİ

Dergimizin Haziran 1967 tarihli ve 215 numaralı sayısında "Türkiye yıllık şenlik ve anma günleri takvimi" yayınlamıştık. O günden bu yana çeşitli il ve şehirlerimiz bölgelerini tanıtmak için yeni yeni şenlik, bayram ve festival günleri - haftaları düzenlemeye başlamışlardır. İşte bu şenlikleri yerli ve yabancı turistlere duyurmak için bir "Belirli Günler Takvimi" hazırlanmaya başlanmıştır.

Sahip olduğumuz tarihi ve turistik değerler itibariyle, turizmden bizden daha fazla gelir sağlayan ülkelerden zengin olduğumuz halde, turizm alanında gerekli tanıtma faaliyetlerinde onlardan geri kalmışımız neticesinde maalesef istenilen amaca ulaşmamıştık.

Bilhassa son yıllarda artan turizm konusundaki plânlı ve programlı faaliyetin müsbet sonuca ulaştığı açıkça görülmüştür. Gerek turist sayısında, gerekse buna bağlı olarak turizm gelirlerimizde önemli artışlar kaydedilmiştir.

Yurdumuza gelecek turistlerin görmesinde fayda umulan mesire ve şenlik yerleri, fuar, festival ve benzeri günlerin "Belirli Günler Takviminde" yer alabilmesi dolayısıyla yurdumuzun tanıtılmasında turistlere kolaylık sağlanmasında faydalanacak bilgilerin temini için Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca bütün Valiliklere gönderilen bir genelgelekle ilgili istemiştir.

Yıllık aboneli : 25,
altı aylık aboneli : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, f 1,5, DM 12

TÜRK FOLKLÖR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLÖR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Saz Şairleri :

Âşık Dertli'nin Yayınlanmamış Şiirleri

Yazan : Mahmut İŞITMAN

19. Yüzyılın ünlü halk ozanlarından olan Dertli'yi, 1922 de bize ilk kez etraflı olarak, rahmetli eski Çankırı Milletvekili Ahmet Talât Onay tanıtmıştı. Bu tarihten evvel bazı mecmualarda birkaç eseri ve kısa biyografisi çıkmışsa da, bu işde Ahmet Talât Beyin himmeti büyüktür. Daha sonra "Dertli" hakkında kıymetli yazarlarımızdan F. Köprülü, S. Nüşet Ergun, Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, İ. Refet İşıtman, V. Lütfü Salcı, M. Şakir Ülkütaşır, A. Kutsi Tecer, İ. Emin Mahmut Kemal, Ziya Demircioğlu, B. Saka Türk, Fevziye Abdullah ve Cahit Öztelli'nin yazılarından sonra da, Haşim Nezihi Okay "Bolulu Dertli Divanı" nı çıkarmıştır. Dertli'nin bu divanında, aşâğıdaki beş şiir yoktur. Bundan başka, onbir şiirinin de bendeki cönklerdekine göre hayli değişikliğe uğramış olduğu anlaşılır.

Divanda farklı nüshaların, değişik tarafları da yazılmıştır. Bendeki cönkün 1872 yılında yazıldığına, Dertli de 1845 de vefat ettiğine göre, Dertli'nin ölümden 27 yıl sonra kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bu durumda cönk güvenilir bir kaynaktır. Bu şiirlerin hangisinin değişikliğe uğradığını, Âşık'ın ifade tarzından, lisan ve üslûbundan bu işle uğraşanlar kolayca anlayabilirler. Arzumuz,, Dertli'ye dair bugüne dek çıkan eserleri, makaleleri, kütüphanelerdeki cönkleri inceliyerek Karaca Oğlan, Gevheri, Âşık Ömer, Erzurumlu Emrah, Tokatlı Nuri de dâhil bu kıymetli halk ozanlarımızın saçılmış olan eserlerini, eldeki imkânımızla daha doğru ve geniş tesbit edebilmektir.

*Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Düşürdüm gönülmü kaldıramadım
Günde konar yüzbin daldan dallara
Hiç ana bir karar kaldıramadım*

*Pek yekincik el yanında yelikir
Beni görse bir yanına belihir
Ne söylesem kaşın çatar dolukur
Bir kerre karşımda güldüremedim*

*DERTLİ oldum ben yolunda olurken
Bana cevrediyor, gidip getirken*

*Ben ednayım yar kadrini bilirken
Ben ona kıymetim bildiremedim*

2

*Efendim dürdanem, gülyüzlü şahım
Bu hasret babını küşat eyle gel
Fırkat zindanında olmuşum hasta
Zenciri boşandır azat eyle gel*

*Etme gel nigârım yekçe muhabbet
Bizle de zahirde edelim ülfet
Her sahibri devlet şah-ı şecaet
Bu gamkeş gönlümüz abât eyle gel*

*Artık yakıtı bizi bu narı hicran
Tahammül etmeye kalmadı derman
Himmat sende kaldı ey şah-ı çihan
Muhabbet babını abât eyle gel*

*DERTLİ derdin işfa edemez asla
Çekerim daima cefâ-i dîmya,
Ey gonca-i rağnâ ey saçı leylâ,
Yakılmış kalbimi bünyat eyle gel*

3

*Yar aşkın ateşi serime düştü
Bilmem neye varır hal vara vara
Gönül sefinesi ingine düştü
Bilmem neye varır yol vara vara*

*Takatim tak oldu derd-i firkatten
Aşk ateşi çıkmaz oldu yürekten
İste muradını CENAB-I HAKTAN
İrer muradına kul vara vara*

*Hali neye varır şu ben gedanın
Alma inkisarın DERTLİ dedenin
Himmeti olursa bilki Hüdanın
Belki Sultan olur kul vara vara*

4

*Bir nevcivan ile eyledik ülfet
Vefası yoğ imiş candan usandık
Zaman dilberıyla olunmaz sohbet
Ne çare ateşi hicrana yandık*

*Merhametler versin Gaffar Yazdanı
Zira eylemezler aslâ ihsanı
Hem feda kılmışım yoluna canı
Bir devletlu can-ı canana yandık*

Bir Kelkit Masah : 5

Balıktan Çıkan Kutu

Derleyen : Dr. Saim SAKAOĞLU

Vakti zamanında bir balıkçı varmış, bu balıkçı birgün hastalanır. Oğlunu yanına çağırır ve ona der ki :

"Oğlum, ben hastalandım, canım balık yemek istiyor. Git bir balık avla, getir de yiyelim."

Oğlan toru alır, balığa gider. Akşama kadar uğraşır uğraşır, sadece bir balık tutabilir. Eve gelince der ki :

"Baba bir tek balık tutabildim, bunu satalım mı, yiyelim mi?"

"Canım oğul, satmayı bırak. acele içini temizle de yiyeyim; görmüyor musun hastayım."

Oğlan balığı kesip temizlemeye başlar. Bu sırada balığın karnından bir kutu çıkar, çocuk bunu cebine koyar. Balığı pişirir, getirir ve babasıyla birlikte yerler. Gece olunca çocuğun aklına balığın karnından çıkan kutu gelir, "Acaba içinde ne var?" diye düşünürken kutunun ağzını açar. Kutunun içinde iki kızın olduğunu görür. Birinin elinde saz, diğerinin elinde kemence çalıp oynamaya başlarlar. Babası da aşağıda :

"Şu veledin yaptığına bak, ben burada

*Âşıkı mest eder ruyı hem alâ
İnsafın artırsun Hüda-i Tâlâ
Bütün âzaların eyledi Kullâ
Gamze-i cellâdın sözüne yandık*

*Artmakta derunun ah-i efskanın
Tenim harap etti ateşi aşkın
Saye-i şavında DERTLİ civanın,
Çok sitemler, çok cefalar kazandık.*

5

Dertli'yim biçare düştüm, ya Ali senden medet
El'aman efkâra düştüm, ya Ali senden medet,

Zulmet-i gamdan halas eyle bu gönlüm şehrinin,
Sen âdil hünkarâ geldim, ya Ali senden medet,

Bir illettir ruzi şep durmaz derunumda yanar,
Aşkı şevki nara düştüm, ya Ali senden medet.

Hizmet-i ebvabında, dervişim şahım senin,
Dil verip ikrara düştüm, ya Ali senden medet

Acizi âskındadır, ya huu çeker dil can ile,
Böyle bir esrara düştüm, ya Ali senden medet.

ölümlük yatıyorum, o gitmiş, kız getirmiş oynatıyor. Böyle iş olur mu? Git şuna söyle." diye karısını yukarıya gönderir.

Anası merdivenden yukarı çıkarken oğlan hemen kızları kutuya koyar. Kızlar kutuya girerlerken birer torba da altın bırakırlar. Annesi der ki :

"Oğlum, hiç böyle iş olur mu? Baban hasta, perişan. sen kız getirmiş, oynatıyor sun?"

"Kız ana, siz beni mi sınıyorsunuz? Arayın odamı, bulun kızları. Ben zaten yorgunum, yattım aşâğı."

Kadın kocasının yanına inince oğlan yine kutuyu açar ve kızları oynatmaya başlar; babası hastaymış, umurunda mı ?

Bu iş beş on gün devam eder, ve böylece altınlar da yığılır.

Birgün padişah tellâl bağırttırır ki "Benim Has Bahçemde saat onda ihtişam var, herkes gelsin, seyretsin!"

Bu oğlan saat onu beklemeden sekizde gider, sandalyasını alıp oturur. Bir yandan da kutusunu açar ve kızları oynatmaya başlar. Padişahın kızı da bunu görür, bu oğlana haber yollar :

"Babamın hazinesinin yarısını ona verelim de o kutuyu bana versin."

Oğlanın cevabı kızın hoşuna gitmez : "Yok, veremem; ben hazineyi ne edeceğim. Siz o kıza deyin, gelsin, kutuyu benden alın, vereceğim."

Padişahın kızı gelir, oğlana der ki : "Delikanlı, padişahın hazinesinin yarısını sana vereyim de bu kutuyu bana ver."

"Yok, ben hazineyi ne edeceğim. Benim bir isteğim var, eğer sen onu verirsen ben de sana kutuyu veririm, yoksa vermem."

"Neymiş o isteğin?"

"Kutuya kutu alırım."

"Yahu, bende kutu olsa senden kutu ister miyim? Bende kutu yok."

"Sen bir padişah kızsın, ne demek istediğimi anlamadın. açıkça söyleyeyim. Bana teslim olursan bu kutuyu sana veriririm."

"Peki gel, istediğini al."

Hemen orada bir bucağa çekilirler, kız

orçda çocuğa kalır, oğlan da kutuyu verip geçer gider.

Altı ay sonra kızın karısı kabarıp, padişah kızını sorar :

"Kızım ne oldu ?"

"Baba, içtiğim sular hiç dışarı çıkmıyor, hep karnımda kalıyor."

Padişah doktorlar getirir, derler ki :

"Padişahım, kızınız gebe!"

"Yahu olur mu böyle şey, ben bir padişahım, benim kızım böyle şey etsin. bu nasıl şey?"

Padişah cellâtları çağırır, onlara emreder :

"Bu kızı kesin, gömleğini kanına batırıp bana getirin!"

Cellâtlar kızı alıp dağ başına götürürler. Kız onlara der ki :

"Hepinize birer kot altın verdiğim eğer beni bırakırsanız. Siz de bir kuş vurup gömleğimi onun kanına batırın, Beni öldürmekle elinize ne geçecek?"

Cellâtlar birer kot altını alırlar, bir kuş vurup kızın gömleğini onun kanına batırır ve padişaha getirirler :

"Buyurun, kızınızı vurduk, alın gömleğini."

"Peki, sağ olun."

Kız da geri dönüp gelir. Araya sora bahlığın oğlunu bulur, o da bir dükkân açmışmış. Oraya girer, oğlana der ki :

"Beni al. babam beni cellâda verdi, ben zor kurtuldum, buraya gelebildim."

Oğlan da babasına gidip bu kızı alacağını söyler :

"Baba, ben bu kızı alacağım."

"Oğlum bu kız gebe."

"Gebeyse benden gebe, alacağım ben bu kızı."

Oğlan bu kızı alır. Kız birgün kocasına der ki :

"Burayı boşalt, helvacı dükkânı yap. Tellâlı da bağirt "250 gram helva, bir altın meccanen" desin. Gelen helvayı yiyip altını alıp gidecek. Buraya babam da gelecek, bunun nasıl olduğunu soracak. Ben de yurkarı da erkek kıyafetiyle oturacağım. Sen zile basıp babamı yanıma yollarsın, ben onun cevabını veririm."

Beş on gün sonra, birgün padişah da bu dükkâna gelir. oğlana sorar :

"Ulan oğlum, ben padişahlığımla bu ka-

dar fedakârlığı yapamıyorum, sen bu işi nasıl yapıyorsun ?"

"Ben bilmiyorum, dükkânın sahibi yukarıda, cevabı o verebilir." dedikten sonra zile basar. Bu sırada erkek kılığındaki padişahın kızı hemen kutuyu açar ve kızları oynatmaya başlar. Tam padişah kapıdan içeriye girerken kutuyu kapatır, kızları içine koyar. Ama kızları da padişaha gösterir. Padişah bunun kendi kızı olduğunu bilmeden sorar :

"Oğlum, senin bu zenginliğin nereden geliyor?"

"Allah verdi, geçinip gidiyoruz."

"Yok, senin bu işinde bir iş var."

Padişahın erkek kılığındaki kızı kutuyu açıp içindeki kızları oynatmaya başlar :

"Bunlar kutuya girerlerken birer torba da altın bırakırlar. Ben bu altınları yığa yığa ne edeceğim, fakir fukara yesin."

"Sana hazinenin anahtarlarını teslim edeyim de bu kutuyu bana ver."

"Yok vermem."

"Niye ?"

"Ben zamanında kutuyu kutu verip bunu aldım. Şimdi de kutuya kutu alırım."

"Yahu, benim kutum olsa senden bu kutuyu ister miyim?"

"Sen bir padişah olmuşsun anlayamıyorsun. Ben bu kutuyu bir şeye veririm, yoksa vermem!"

"Olur mu, ben bir padişahım?"

"Eee, ben senden şimdiye kadar bir şey istedim mi, geç git öyleyse."

"Kimseye diyecek misin?"

"Demiyeceğim."

"Gel et de şu kutuyu ver bana."

Kız bunun donunu filan soyundurduktan sonra babasının yakasına sarılır :

"Nasıl, ben kızığımı verip bu kutuyu alınca beni cellâtlara verdirmiştin. Sen padişahlığınla bu işi yapmaya kalkıştın. Kalk, ben de seni cellâtlara vereceğim."

"Aman kızım, etme, şefaet et bana."

Kız babasını bağışlar, oradan damadını da alıp hep birlikte saraya giderler.

Onlar yedi içti, yerin altına geçtiler; siz de muradınıza erin.

(Anlatan: Fazıl Mağa, Kelkit - Deredolu Köyü, 1927, okuryazarlığı yok, çiftçi bu masalı kimden dinlediğini hatırlayamadı. Tesbit tarihi: 25. 9. 969. Masalın TTV numarası: 71 Aarne-Thompson kataloğu nu. 571 - A)

104 YIL HİZMET

1868 - 1972

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET SANDIĞI

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

(Basın : 60757 - 17)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 18)

**yalnız
değilsiniz**

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

BİRHASSA
KIŞ
MEVSİMİNDE
P A N A S O N
VEYA

Lokman
çayı

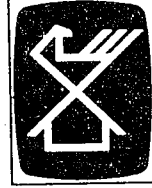

BÜYÜKLERİN
VE
KÜÇÜKLERİN
SAĞLIK
KAYNAĞIDIR

(Folklor : 20)

SİZİ VE YAVRULARINIZI KONUT
SAHİBİ YAPACAK TEK BANKA
evinizin bankası . herkesin bankası

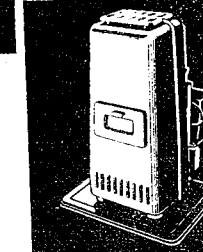
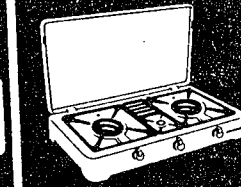
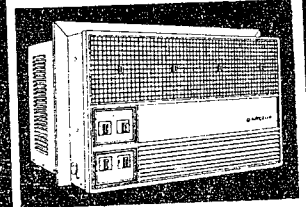
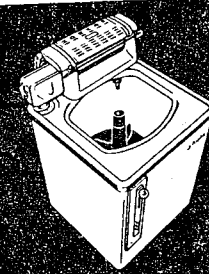
TÜRKİYE EMLAK
KREDİ BANKASI

(Basın : A. 20151 — 60885 — 21)

ARÇELİK
daima en iyisini
imal eder

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

(Yeni Ajans : — 22)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
tehlikeli önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 23)